

Република България
ИКОНОМИЧЕСКИ
И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

А Н А Л И З

на тема

**„Въздействие на присъединяването на България към еврозоната върху
икономическото развитие, инфлацията и доходите в страната“**

(разработено по предложение на председателя на 47-мото Народно събрание)

София

юни 2022 г.

На основание чл. 5, ал. 1 от Закона за Икономическия и социален съвет (ЗИСС) с писмо № АД-47-250-06-247 от 08.04.2022 г. председателят на 47-мото Народно събрание предложи на ИСС да разработи акт по чл. 4, ал. 1 на ЗИСС на тема „Въздействие на присъединяването на България към еврозоната върху икономическото развитие, инфлацията и доходите в страната“.

В съответствие с Решение № 3 от Протокол № 6 на Председателския съвет на ИСС от 12.04.2022 г. и на основание чл. 13, т. 7 от ЗИСС разработването на анализа беше разпределено на Комисията по макроикономика, бюджет и финанси като водеща и за подкрепящи Комисията по труд, доходи, жизнено равнище и индустриални отношения и Комисията по икономическа политика.

За докладчици по анализа бяха определени г-н Станислав Попдончев, председател на Комисията по икономическа политика, член на ИСС от група 1 – работодатели, г-н Веселин Митов, председател на Комисията по труд, доходи, жизнено равнище и индустриални отношения, член на ИСС от група 2 – работници и служители, и г-н Богомил Николов, заместник-председател на ИСС, член на ИСС от група 3 – граждански сектор.

На съвместно заседание на Комисията по макроикономика, бюджет и финанси, Комисията по труд, доходи, жизнено равнище и индустриални отношения и Комисията по икономическа политика, проведено на 13 юни 2022 г., бе приет проекта на анализ.

На своята пленарна сесия, проведена на 29 юни 2022 г. Икономическият и социален съвет прие настоящия анализ.

С Ъ К Р А Щ Е Н И Я

БВП	- Брутен вътрешен продукт
БД	- Балтийски държави - Естония, Латвия и Литва
БНБ	- Българска народна банка
ВМ II	- Валутен механизъм II
ДЦК	- Държавни ценни книжа
ДЧ	- Държави членки
ЕБС	- Европейски банков съюз
ЕЗ	- Еврозона
ЕК	- Европейска комисия
ЕНМ	- Единен надзорен механизъм
ЕС	- Европейски съюз
ЕСЦБ	- Европейска система на централните банки
ЕЦБ	- Европейска централна банка
ИПС	- Икономически и паричен съюз на ЕС
ИСС -	- Икономически и социален съвет
МВФ	- Международен валутен фонд
МОТ	- Международна организация на труда
МПС	- Механизъм на паричен съвет
МС	- Министерски съвет
НПВЕРБ	- Национален план за въвеждане на еврото в Република България
ППС	- Паритет на покупателна способност
ПС	- Паричен съвет
ПЧИ	- Преки чуждестранни инвестиции
ТБ	- Търговски банки
УНКТАД	- Конференция на ООН за търговия и развитие, УНКТАД (UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development)
ХИПЦ	- Хармонизиран индекс на потребителските цени
ЦИЕ	- Централна и Източна Европа

1. Основни изводи

В концептуален аспект, резултатите от настоящия анализ се основават на преглед на проучвания и статистически данни за ефектите от присъединяване в еврозоната (ЕЗ) върху икономическите процеси, инфлацията и доходите в страни, прилагали паричен съвет (ПС) или продължително фиксиран валутен курс, преди да приемат еврото, каквито са Балтийските държави (БД). Общите основания и ограничения на този подход са аргументирани в Част втора на това проучване, като в Част трета и четвърта са представени допълнителни допускания и условия за достоверност на направените обобщения и изводи.

Прегледът на достъпните проучвания за очакваните ефекти от присъединяване в ЕЗ и преди всичко на специфични анализи за БД, представени в *Част трета*, показва, че въпреки някои краткотрайни и ограничени негативни ефекти, основно в резултат на действието на асиметрични шокове, липса на информираност сред отделни части на обществото и др., в крайна сметка въвеждането на единната европейска валута в разглежданите икономики е двигател на структурни промени в подкрепа на растежа.

В дългосрочен план се наблюдава благоприятен ефект върху потенциалния БВП, доходите и тяхната фактическа номинална и реална динамика както спрямо предварителните оценки и очаквания, така и спрямо базовите сценарии, при които не се осъществява членството в ЕЗ.

Преобладаващата част от проучванията за България също идентифицират съществени положителни ефекти, аргументирани преди всичко с действащия режим на ПС, който понастоящем в голяма степен неутрализира потенциалните рискове и негативни въздействия.

Подобни негативни ефекти са оценени преимуществено в страни-кандидатки за присъединяване към ЕЗ, прилагачи гъвкав валутен курс, част от които възприемат политика на забавено или на отложено във времето присъединяване към ЕЗ.

Тези изводи се потвърждават и от сравнителния преглед в Част четвърта на динамиката на основните показатели за икономическо развитие, инфлация и доходи след приемане на еврото в БД спрямо България.

На тази основа в *Част пета* е формулирана основна хипотеза, в съответствие с която, присъединяването на България към ЕЗ се очаква да отключи комплекс от положителни ефекти и въздействия и да създаде условия в средно- и дългосрочна перспектива за:

- по-висок потенциален БВП и средногодишен темп на реален растеж, по-висока производителност и потенциал за ускорено развитие и сближаване към средните нива на производителност и доходи в по-напредналите източноевропейски страни, БД, ЕС и ЕЗ;
- подобряване на инвестиционната среда, съществен импулс и отключващи условия за активизиране на местните и чуждестранните инвестиции, съответно до устойчив ръст на дела на брутно капиталонакопаване в БВП до нива, трайно надхвърлящи 21 - 23%;

- увеличаване на експортната насоченост и отключване на статистически значими положителни преки и косвени ефекти върху експортно ориентирани сектори и върху нетния износ на стоки и услуги, предвид относително диверсифицираната структура на българската индустрия спрямо тази на БД, нереализирания фактически и потенциален производствен и експортен потенциал на селското стопанство, транспорта, наукоемките продукти и услуги с висока добавена стойност и туристическата индустрия, като повлияе върху общата динамика на БВП, производителността, заетостта и доходите;
- подобряване на фискалната база, възможност за преформатиране на националното стратегическо управление, дългосрочното бюджетиране и ефективност на публичните разходи и инвестиционни програми, възможности за по-ефективна и масирана интервенция на държавата в различните области на политики при съхраняване на фискалната стабилност и благоразумни, управляеми равнища на бюджетен дефицит и държавен дълг;
- продължаващо сближаване на националното ценово равнище спрямо средните нива в ЕС, задвижвано и от паралелно протичащо значително подобряване на потенциала за ускорено догонващо развитие, по-висока скорост на конвергенция на производителността и доходите, съответно трайно изпреварващ номинален ръст на работната заплата спрямо инфлацията, относително бързо изравняване на дела на компенсацията на заетите в БВП до средните нива в ЕС и ЕЗ и намаляване на подоходното неравенство до нива, характерни за ЕС и ЕЗ;
- по-ефективен пазар на труда, заетостта, високи нива на икономическа активност и трудова интеграция и доходи, подобрени способности за адаптация, а в по-далечна перспектива и за преодоляване на демографските предизвикателства, застаряването на работната сила и негативната нетна външна миграция.

Основавайки се на опита и общия ход на процеса по приемане на еврото в БД, основните предизвикателства, съпътстващи присъединяването на България към ЕЗ, могат да бъдат очаквани преди всичко в краткосрочен времеви план, т.е. до една година от приемане на еврото. Те са свързани основно със следните рискове:

- ниско ниво на обществена информираност¹;
- възможни пропуски или недостатъчно време за осъществяване на необходимите подготвителни действия и технически мерки, вкл. приемането на значителни по обем и съществени по съдържание промени в законодателството и подзаконовата нормативна уредба;
- краткотраен, ограничен по размер ръст на цените от закръгление при приемане на еврото и използване на нелоялни, спекулативни търговски практики – основно

¹ В това отношение последното изследване на Евробарометър от 29.04.2022 г. Flash Eurobarometer 508 Introduction of the euro in the Member States not yet having adopted the common currency – Bulgaria, показва най-високи нива на неинформираност и преобладаващи обществени нагласи срещу приемането на еврото.
<https://webgate.ec.europa.eu/ebsm/api/public/deliverable/download?doc=true&deliverableId=81914>

- в сферата на услугите; стоки извън обхвата на стоките за широко потребление; малки търговски обекти и търговски обекти в отдалечени населени места;
- еднократни разходи за адаптиране на бизнеса, администрацията и гражданите и др.

2. Подход, ограничения и обхват на анализа

2.1. Концептуален подход

Времето и ресурсните ограничения определят избора на приложим подход (методология), общата рамка и обхват на извършеното проучване.

Основна цел на анализа е да улесни ефективното провеждане, съдържателност и обосноваване на обществения дебат в рамките на предстоящата информационна кампания, предвидена в Националния план за въвеждане на еврото в Република България (НПВЕРБ), приета от МС.²

Проучването не си поставя задача да анализира ползите и рисковете от приемането на еврото с оглед оценка или преразглеждане на приетата целева дата за присъединяване към ЕЗ – 1 януари 2024 г.

На следващо място е възприето разбиране, основано на опита на БД, за непосредствен преход от ПС към ЕЗ. Настоящият анализ не разглежда хипотетичен сценарий на отказ на Република България от ПС, включващ период на въвеждане на плаващ валутен курс, възстановяване на функциите на БНБ за упражняване на независима парична политика, съответно на функциониране на икономиката в режим (с неясна продължителност) на сближаване към средните нива на производителност и доходи в ЕС и последващо стартиране на процедурите за приемане на еврото.

Избраният подход се аргументира с различните режими на функциониране в ПС спрямо икономики с плаващ валутен курс, значителните различия в изходните икономически условия преди влизането в ЕЗ и с различния политически избор на БД за ускорено приемане на еврото, съответно отлагане на това решение в Полша, Чехия, Унгария и Румъния.³

В този контекст изготвянето на настоящия анализ се основава на:

- преглед в **Част трета** на основни проучвания на ефектите от присъединяването към ЕЗ в страни, прилагали Паричен съвет или фиксиран валутен курс до въвеждане на еврото - Естония (2011 г.), Литва (2015 г.) и Латвия (2014 г.)⁴, реферирани по-нататък в текста като Балтийски държави (БД), вкл. идентифицирани основни канали на въздействие върху монетарната и реалната

² По този въпрос виж становище на ИСС на тема „Национален план за въвеждане на еврото“ от м. май т. г. налично на https://esc.bg/wp-content/uploads/2022/06/ESC_4_016_2022.pdf

³ По този въпрос виж проучванията, цитирани в края на т. 3.1 на настоящото проучване.

⁴ Годишите в скобите отбелязват присъединяването към ЕЗ.

икономика и открояване на ключово значими преки и косвени ефекти от присъединяването към ЕЗ;

- преглед в **Част четвърта** на динамиката на избрани основни показатели, характеризиращи общото икономическо развитие, инфлацията и доходите в БД след тяхното присъединяване към ЕЗ и България в избраната времева рамка;
- екстраполация на резултатите и изводите от предходните два прегледа в **основна хипотеза** за очакваното развитие на икономиката, инфлацията и доходите в България след присъединяване към ЕЗ (**Част пета**);
- резюмиране на основните изводи в **Част първа** на настоящия анализ.

2.2. Ограничения и обхват

Прегледът на основните проучвания и динамика на изследваните показатели в Част трета и Част четвърта е фокусиран върху опита на БД във връзка с присъединяването към ЕЗ. Проучвания, моделиращи ефекта от бъдещо присъединяване в контекста на обсъжданията за възможно приемане на еврото или отлагане на тази цел за по-далечна перспектива (Унгария, Полша и др.) остават извън основния фокус на анализа.

Ограниченията в обхвата и фокусирането на сравнителния анализ върху трите БД и България е свързан и със:

- времевата рамка на присъединителния процес – за разлика от България БД се присъединиха към Валутния механизъм II (ВМ II) почти едновременно с членството си в ЕС, което облекчи подготвителната работа за влизане в еврозоната. Ефектите от пълната интеграция към единния пазар на ЕС и към единната валута при тези страни се мултиплицираха взаимно, като самостоятелните ефекти от въвеждането на еврото могат да бъдат ограничени условно и при редица теоретични допускания и условности;
- динамиката на интеграционните процеси в еврозоната, повлияна в значителна степен от световната финансова и икономическа криза, както и свързаните с това промени и подобрения в институционалната рамка предопределиха различните изходни позиции на държавите и водещите институции от ЕЗ при старта на преговорите за въвеждане на единната валута;
- географското положение и близост спрямо „центъра“ на ЕС, както и разликите в характеристиките на съседните ДЧ (близост на БД до икономически по-напреднали и с по-високи доходни равнища страни и потенциал за външни инвестиции), в немалка степен предопределя техния модел на търговска и финансова интеграция в ЕС, атрактивността за ПЧИ и дългосрочния потенциал за растеж на БВП.

За целите на настоящия преглед се възприема допускането за наличие на съществено важни прилики между България и БД поради:

- близост в основните характеристики на прилагания макроикономически микс от политики, вкл. режим на фиксиран валутен курс (като в две от БД той е под формата на ПС), липса или силно ограничена парична политика и фискална политика с ниски нива на дълга и дефицита;
- географски периферни за ЕС страни в процес на икономическа и политическа трансформация, част от бившия социалистически блок⁵;
- неблагоприятни демографски тенденции и продължителни периоди на високи нива на нетна външна миграция и др.

Наред със сходните характеристики между България и БД съществуват и различия, които обуславят относителната условност на направените изводи. Следва да се отбележи, че това обстоятелство не е възможно да се елиминира изцяло в съществуващата методология и приложения на сравнителния икономически анализ и осъществените конкретни проучвания.

В допълнение, всички проучвания, чиито краен резултат е изготвяне на прогноза, хипотези, сценарии или очаквания за бъдещо развитие на изследваните икономически процеси, условия и системи, поставят неизменно съответни рамки на валидност и надеждност на направените изводи.⁶

Неизчерпателно посочени, основните различия между БД и България могат да бъдат обобщени по следния начин:

- независимо че БД (с изключение на Естония) и България имат сходни стартови позиции в доходните равнища на глава от населението в началото на прехода към пазарна икономика до към 1995 г., впоследствие разликата в БВП на глава от населението в ППС се увеличава, като през последните години остава в диапазона между 30% и 60% спрямо Латвия и Литва⁷;
- БД и България са в периферията на географското ядро на ЕС, но БД се намират в регион под мощното влияние на високо развити икономики като Швеция, Финландия и др., които исторически и веднага след разпада на СССР много бързо ги интегрират икономически. Освен от географската и историческата близост и традиции този процес се улеснява и от малката численост на тяхното население;
- преди присъединяването към ЕС България дълго време остава силно изолирана от евроинтеграционния процес поради колапса през 1996 - 1997 г., общото забавяне на структурните реформи и изоставането в прехода към пазарна

⁵ България заемаше първо място по степен на интеграция, дял на стокообмена и икономическа зависимост спрямо пазарите на бившия СССР, а БД до 1990-1991 г. бяха част от това държавно и икономическо формирование, аспект, който продължава да оказва въздействие върху енергийната зависимост, нетния износ на стоки и услуги, експозицията към външни, в т.ч. ценови шокове и специфичен политически риск, особено в настоящата геополитическа ситуация

⁶ По този въпрос виж също Рангелова Р., Д. Бобева и Д. Златинов. Икономически растеж и конвергенция в Европейския съюз 2021, с.45.

⁷ Виж <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.PCAP.KD&country=BGR#> и <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00114/default/table?lang=en>

икономика в сравнение със страните от Централна и Източна Европа. Това предопределя бавното интегриране на България и продължителното изоставане в икономическата периферия на ЕС, за разлика от относително бързото интегриране на БД, ускорено значително от присъединяването към ЕЗ;

- между икономиките на всяка от трите БД също има съществени различия, като следва да се отбележат бързото сближаване на Литва към Естония и относителното съхраняване на различието в доходите и производителността на Латвия спрямо първите две страни.

Следва да се отчитат и различията в общите условия на присъединяване на БД към ЕЗ спрямо тези, при които се очаква да се осъществи приемането на еврото в България. Тези различия се предопределят от спецификата на времевата рамка:

- продължителния период на стимулираща парична политика и ниски лихви, следвана от Федералната резервна система и ЕЦБ в случая с БД;
- ефектите на Ковид-пандемията, последвалото увеличение на цените на енергоресурсите;
- последиците от продължаващата война в Украйна, вкл. наложените санкции върху енергийните доставки;
- допълнителното нарушаване на веригите на доставки и ускоряването на инфлационните процеси;
- протичащата ескалация към разразяване на глобална продоволствена криза и др.

Сравнителният анализ отчита частично посочените различия и тяхното въздействие върху икономическата динамика в БД в анализирания основен период. В този смисъл следва да бъде подчертана отново известна **условност на избрания подход на екстраполация на резултатите от сравнителния преглед** на основните тенденции след приемане на еврото върху формулираните основни очаквания за икономическото развитие, инфлацията и доходите след присъединяване на България към ЕЗ.

3. Преглед на проучвания за ефектите върху икономическото развитие, инфлацията и доходите от присъединяването към ЕЗ в страни, прилагали режим на паричен съвет или продължително фиксиран валутен курс до въвеждане на еврото и в България

3.1. Проучвания на ефектите от присъединяването към ЕЗ в страни, прилагали режим на паричен съвет или продължително фиксиран валутен курс до въвеждане на еврото

Прегледът на достъпни общи проучвания и на такива, фокусирани към ефектите върху общото икономическо развитие, инфлацията и доходите от присъединяването към ЕЗ в страни с предхождащ ПС или сходен режим на продължително фиксиран валутен курс,

може да бъде направен в различни сечения, като се отчитат изброените по-горе ограничения на анализа.

Едно ранно задълбочено проучване на Schadler и др. (2005)⁸, публикувано от МВФ, се фокусира върху очакваните ефекти от присъединяването към ЕЗ на пет страни от Централна и Източна Европа (ЦИЕ) - Чехия, Унгария, Полша, Словакия и Словения. По онова време и петте страни упражняват политика на гъвкав валутен курс, като впоследствие две от тях - Словения и Словакия, приемат еврото.

Проучването установява общата рамка и методология за емпирично и аналитично изследване на потенциалните и фактическите ефекти от приемането на еврото, впоследствие прилагана и по отношение на други страни от ЦИЕ, в т.ч. БД, прилагащи режим на ПС или продължително фиксиран валутен курс до въвеждане на еврото. Изследвани са потенциалните ефекти и ползи от приемането на еврото, вкл. за оценка на допълнителния ръст на БВП, инвестициите, външната търговия и др., както и дългосрочните разходи от загубата на независимата парична политика, която към онзи момент упражняват и петте изследвани държави.

Според по-късен анализ, публикуван от МВФ на Karam и др. (2008)⁹ относно макроикономическите ползи и разходи от въвеждането на еврото, основен фактор, който влияе съществено при оценката, е режимът на валутния курс. Според изводите в публикацията най-значителни биха били разходите за малки отворени икономики с плаващ валутен курс. Последното произхожда от премахването на възможността за смекчаване на икономически шокове от страна на националните централни банки.

Като се отчете обстоятелството, че в България (подобно на БД) повече от 20 г. този инструмент на паричната политика е елиминиран чрез установяването на режима на ПС и законовите гаранции за фиксирания курс на лева спрямо еврото, може да се заключи, че свързаните потенциални разходи са покрити още с фиксирането, свръхобезпечаването на паричната маса и на курса на лева към еврото и че присъединяването към ЕЗ не следва да доведе до отрицателни въздействия в този аспект.

Подобен извод правят и Cieřlik и др. (2014)¹⁰, като заключават, че елиминирането на флукуациите на валутния курс не насърчава износа на страни от ЦИЕ, присъединили се към ЕЗ преди 2010 г., които преди това са прилагали гъвкав валутен курс.

Franks и др. (2018)¹¹ изследват икономическата конвергенция, като сравняват резултатите на страните учредители и новите членки на ЕЗ. Авторите заключават, че за разлика от страните учредители новоприсъединилите се страни постигат положителни резултати в реалната конвергенция на доходите и синхронизацията на бизнес цикъла, макар че амплитудите за отделните страни се различават.

⁸ Adopting the euro in Central Europe : challenges of the next step in European integration. Susan Schadler, Paulo Drummond, Louis Kuijs, Zuzana Murgasova, and Rachel van Elkan. IMF Occasional Papers. 2005. Налична на: <https://www.elibrary.imf.org/view/books/084/00158-9781589063501-en/00158-9781589063501-en-book.xml>

⁹ The Macroeconomic Costs and Benefits of Adopting the Euro. Philippe Karam, D. Laxton, D. Rose and N. Tamirisa. IMF Staff Papers (2008) 55.

¹⁰ Cieřlik A., J. J. Michałek, and J. Mysielski (2014). Trade effects of the euro adoption by the EU new member states. Bank i Kredyt, Narodowy Bank Polski, vol. 45(4), pages 331-348.

¹¹ Franks, J., B. Barkbu, R. Blavy, W. Oman, and H. Schoelermann (2018). Economic Convergence in the Euro Area: Coming Together or Drifting Apart? IMF Working Papers WP/18/10, 2018.

Подчертава се, че по-нататъшната конвергенция в доходите в страни с по-нисък БВП на глава от населението изисква решителни реформи за нарастване на производителността, докато цикличната и фискалната конвергенция могат да бъдат ускорени чрез подобряване на националните фискални политики и общите институционални и финансови правила на ЕЗ паралелно с предприемане на мерки, които да задълбочат Единния пазар.

Gasparotti и др. (2019)¹² прилагат заимстван от други автори синтетичен контролен оценителен метод спрямо данните за осем държави - учредители на ЕЗ, в опит да отговорят на въпроса какъв би бил техният БВП на глава от населението, ако не бяха се присъединили към ЕЗ.

Според тези автори само три страни отбелязват положителен кумулативен ефект от приемането на еврото през периода 1999 - 2017 г, съответно от + 23,116 евро за Германия и + 21,003 евро за Нидерландия, + 190 евро за Гърция, докато Италия губи 73,605 евро, Франция – 55,996 евро, следвани от другите страни с по-малки оценени загуби. Проучването не включва новоприсъединили се към ЕЗ страни от ЦИЕ, в т.ч. такива, прилагали ПС или продължително фиксиран валутен курс.

Повечето от проучванията, предприети преди присъединяването на БД към ЕЗ, подчертават преобладаващи значителни положителни ефекти и ползи за развитието на тези икономики, които се очаква да нарастват в дългосрочен план.

Очакваното благоприятно развитие на БВП (при всички компоненти на крайното използване) и заетостта се очаква да доведе до изпреварващо повишение на доходните равнища и ускорена конвергенция в новоприсъединилите се към ЕЗ държави членки.

Най-общо, положителните ефекти за икономиката се реализират по линия на:

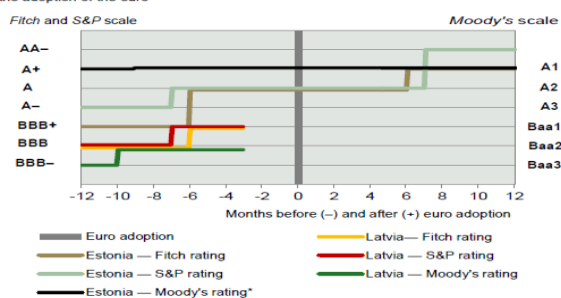
- **свиване на маржовете при лихвените проценти**, което оказва стимулиращ ефект върху инвестиционната активност, както и върху потреблението. Засилената инвестиционна дейност подпомага заетостта, а по-високата заетост от своя страна също стимулира потреблението. Съгласно цитираните проучвания ефектът е по-силно изразен, когато приемането на еврото се случва в периоди с по-голяма волатилност на финансовите пазари и лихвените маржове са по-високи;
- **по-ниски транзакционни разходи при разплащанията в чуждестранна валута и при международните плащания**, които повишават притока на преки чужди инвестиции (ПЧИ), благоприятстват международната търговия и облекчават експортно ориентиранияте отрасли и производители. Това от своя страна също оказва благоприятен ефект върху БВП и заетостта.

Горните канали на трансмисия на ефектите върху икономиката допълнително се очаква да бъдат подсилени и от **повишението на оценките за кредитния рейтинг** на Литва от водещите рейтингови агенции, пример за което служат Естония и Латвия. (графика 1).

¹² Gasparotti A. and M. Kullas (2019). 20 Years of the Euro: Winners and Losers. An empirical study. cepStudy. February 2019.

Графика 1. Динамика на кредитния рейтинг по дългосрочния дълг в чуждестранна валута на Естония и Латвия една година преди и след приемане на еврото

Chart 2. Development of the credit ratings for Estonia's and Latvia's long-term debt in foreign currency during a one-year period before and after the adoption of the euro

Note: The rating agency Moody's in March 2010 left unchanged the rating of A1 for Estonia's long-term debt in foreign currency, but upgraded its perspective from negative to stable (in the Chart it is depicted by a little increase of the curve level).

Source: Rating agencies and BoL.

Съгласно анализа на Литовската централна банка от 2013 г.¹³ приемането на еврото ще све лихвените проценти средно претеглено с около 0.29 - 0.56 пр. п.¹⁴. По кредитите за нефинансовите корпорации и домакинствата спадът ще е с около 0.31 - 0.53 пр. п., като по-съществено е облекчението при кредитите за домакинствата (0.34 - 0.56 пр. п.), а за нефинансовите корпорации намалението ще е в диапазона 0.26 - 0.49 пр. п.

Лихвите по държавния дълг на Литва ще са с 0.18 - 0.80 пр. п. по-ниски спрямо периода преди приемането на еврото. За разлика от разходите по обслужване на публичен дълг, емитиран преди членството на Литва в еврозоната, ефектът върху лихвените проценти за нефинансовите корпорации и домакинствата се е очаквало да бъде осезаем и при отпуснатите кредити в евро и национална валута (литас, LTL).

Това се обуславя от обстоятелството, че преобладаващата част от държавния дълг е емитиран с фиксиран лихвен процент, който, веднъж определен, не се влияе от текущата динамика на финансовите пазари. Ефектът в този сегмент на пазара на дългове ще бъде проследим при нови емисии на ДЦК. Емпиричният анализ на Литовската централна банка на данните за лихвените проценти по депозити и облигациите, държани от местни резиденти, води до заключението, че приемането на еврото няма да доведе до понижение на доходността по тях. Така гражданите и нефинансовите корпорации ще реализират нетни спестявания от по-ниските лихвени проценти по кредитите и непроменени условия по депозитите и други вземания след присъединяването на Литва към еврозоната.

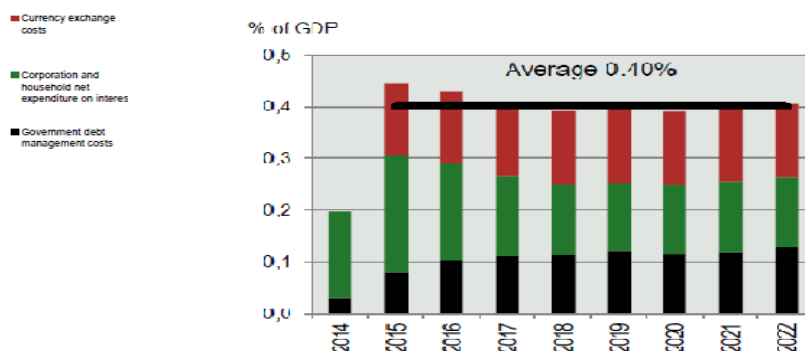
От своя страна ниските лихвени равнища по кредитите за небанковия сектор поражда известно напрежение в банковата система в краткосрочен план, но това се компенсира от растящата кредитна маса в резултат от ускорения растеж на икономиката и заетостта.

¹³ Impact of the Euro Adoption on the National Economy: An Overview Of The Quantitative Assessment. Централна банка на Литва. 2013.

¹⁴ Диапазоните в този параграф са изчислени от авторите спрямо двата сценария, описани в цитирания анализ. По-добрите параметри са в случай с добавено подобрене на кредитния рейтинг.

Съгласно изчисленията на Литовската централна банка съвкупният ефект от нетните спестявания по линия на описаните по-горе компоненти на разходите за небанковия сектор възлиза средногодишно на 0.4% от БВП за периода 2014 - 2022 г., като най-изявен е той в началото на периода и за нефинансовия корпоративен сектор (графика 2).

Графика 2. Спестявания на правителството на Литва, корпорациите и домакинствата след въвеждане на еврото

Source: BoL.

Литовската централна банка дава консервативна оценка на ефекта от въвеждането на еврото върху **износа и ПЧИ**, като отчита факта, че от 2002 г. в страната е въведен фиксиран валутен курс на литаса спрямо еврото. Това в съчетание с присъединяването на страната към ЕС през 2004 г. и прилагането на четирите свободи в рамките на единния пазар до голяма степен е изконсумирало очакваното въздействие върху търговията и ПЧИ.

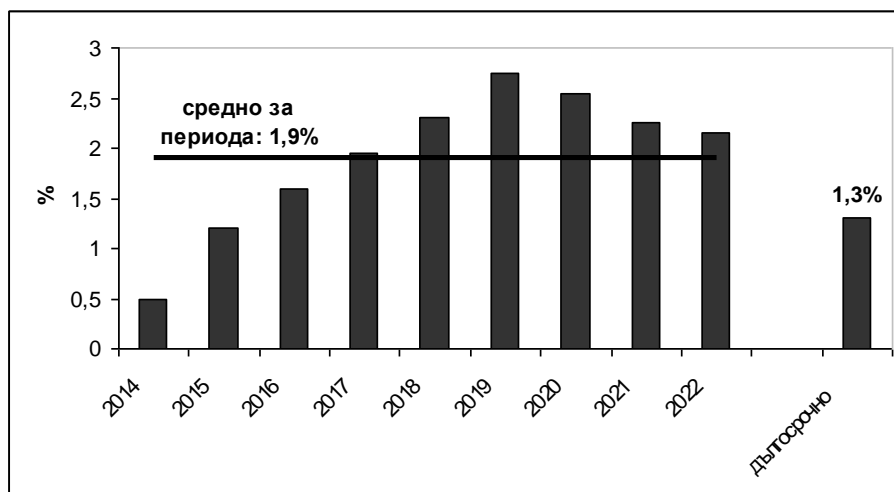
В крайна сметка според оценката в анализа присъединяването към еврозоната би повишило реалния износ (без минералните продукти) с 5% за периода 2015 - 2022 г., но ефектът върху притока на ПЧИ не е остойностен.

Изследвайки въздействието върху БВП и пазара на труда, Литовската централна банка използва дългосрочен динамично-стохастичен модел на общото равновесие¹⁵, като за изходни параметри са заложили калкулираните спестявания от по-ниските лихвени проценти и нарастването на износа.

Съгласно получените оценки реалният БВП след приемане на еврото би бил по-висок спрямо нивата му в сценарий без приемане на еврото. Съответно за периода 2014 - 2022 г. повишението би било 1.9%, а в дългосрочен период – 1.3% (графика 3).

¹⁵ Pušinskaitė R., Vetlov I. (2013). An Estimated Dynamic General Equilibrium Model of Lithuanian Economy.

Графика 3. Оценка на увеличението на равнището на реалния БВП в резултат от въвеждането на еврото

Източник: Литовска централна банка.

Дългосрочният ефект върху БВП би бил дори и по-голям, ако фирмените инвестиции са насочени към повишаване на конкурентоспособността, което след членството в еврозоната би било по-улеснено поради по-ниските лихвени проценти.

По отношение на пазара на труда анализът на Литовската централна банка показва, че в средносрочен план (2014 - 2022 г.) се очаква положително въздействие, изразяващо се в понижение на безработицата с 0.4 - 0.5 пр. п. и повишение на заетостта с около 6.9 - 7.4 хил. д.

Най-силно изразен ще бъде ефектът в средата на периода. В дългосрочен план обаче определящ фактор ще бъдат структурните реформи за повишаване гъвкавостта на пазара на труда, така че да се осигури по-добра съвместимост между търсенето и предлагането на труд.

Редица изследвания сочат, че въвеждането на еврото може да инициира еднократен ефект на ограничено по размер повишение на равнището на цените в новата държава - членка на еврозоната, като факторите, които биха оказали влияние в тази посока, включват:

- закръгление в цените и стремеж на продавачите да съхранят атрактивността на предлаганите стоки и услуги;
- прехвърляне на част от разходите по въвеждане на еврото от производителите и продавачите към потребителите;
- т.нар. „потребителско рационално невнимание” – потребителите са сериозно затруднени да запаметят цените на всички стоки едновременно, поради което те съзнателно пропускат да проследят цените на някои от тях, които са с по-малко значение в личната им потребителска кошница, последното се възприема от продавачите като възможност да повишат цените на точно този тип стоки и услуги;

- синхронизирано/едновременно увеличение на цените на всички стоки/услуги при въвеждането на еврото.

Съгласно споменатия предварителен анализ на Литовската централна банка в краткия период след въвеждането на единната европейска валута се е очаквал еднократен ефект на повишение поради закръгления от преобразуването на цените от литас в евро, като през първите месеци след въвеждането на еврото равнището на цените би се покачило с 0.2 - 0.3 пр. п. Подобни оценки се базират на информация от Евростат и други публикации¹⁶, при което се ползват данни за динамиката на този показател в Естония и други държави членки, въвели еврото след 2007 г.

Оценката взема под внимание и мерките за ограничаване на въздействието от закръгления върху цените в Националния план на Литва за въвеждане на еврото, някои от които са:

- 60 дни след решението на Съвета на ЕС относно необратимо фиксирания валутен курс на литаса спрямо еврото в продължение на една година след това всички продавачи са длъжни да спазват изискването за двойно изписване на цените.
- Контролните органи са със засилени правомощия и отговорности, така че да са в състояние да проследяват преобразуването на цените от едната валута в другата, тяхното правилно и точно изписване. Те могат да налагат санкции (глоби) в отговор на оплаквания/сигнали от потребители и публикуват на публични места нарушителите на правилата за преобразуване на цените и тяхното точно изписване.
- Цените на стоки с основно предназначение ще бъдат публикувани и наблюдавани от контролните органи.

Според друг анализ на ценовата динамика след въвеждането на еврото в Естония¹⁷, публикуван от централната банка на Естония, увеличение на цените се наблюдава главно при хранителните стоки и в по-малки магазини за търговия на дребно.

В конкретния случай ефектът от присъединяването към еврозоната е съчетан с ефекта от възходящата фаза на икономическия цикъл в Естония, при която имаме по-ускорено покачване на ценовите равнища. Последното, съчетано с оценената по-висока степен на вариация на този индикатор спрямо еврозоната, води до ускорената инфлация в наблюдавания период, която не може да бъде пряко обвързана с ефекта от приемането на еврото.

При оценката на разходите за бизнеса, свързани с въвеждането на еврото, Литовската централна банка се е позовала на данни за по-стари държави членки, при които разходът е бил относително по-висок (Австрия, Нидерландия). Авторите аргументират този подход със сходната структура на икономиката - и в тези страни преобладаващ е дялът на МСП, при които разходите биха били по-високи, отколкото в големите корпорации.

¹⁶ Felix Hüfner and I. Koske. The Euro Changeover In The Slovak Republic: Implications For Inflation And Interest Rates. OECD, 2008.

¹⁷ One Currency, One Price? Euro Changeover-Related Inflation in Estonia. Jaanika Meriküll, Tairi Rõõm. Estonian Central Bank. 2014. (Eesti Pank. Working Paper Series, ISSN 1406-7161; 7).

Съгласно публикувания анализ сумарният еднократен разход за бизнеса поради въвеждане на еврото възлиза на 0.5 - 0.7% от БВП. Нетният ефект според банката би бил по-нисък, доколкото при изчисленията не са приспаднати регулярните разходи на компаниите за актуализация на информационните системи, в т.ч. и на системите за счетоводна отчетност и контрол.

Анализът на Литовската централна банка отчита и други еднократни разходи, свързани със законово регламентираните към онзи момент вноски на новоприсъединилата се към ЕЗ държава – членка, за:

- допълнителна еднократна минимална вноска в капитала на ЕЦБ (равняваща се на 0,71% от активите на Литовската централна банка към август 2013 г.), както и потенциални допълнителни разходи за покриване на загуби от парични операции на Европейската система на централните банки (ЕСЦБ) или на ЕЦБ. Този тип разходи се компенсират напълно от възможността за участие (пропорционално на дела на Литва във внесенния капитал) в разпределението на годишната печалба на ЕЦБ, както и при положителен финансов резултат от операциите в рамките на ЕСЦБ. В такива случаи Литва като държава - членка на еврозоната, има право на 0.61% от отчетения финансов резултат на ЕЦБ/ЕСЦБ;
- участие във внесенния капитал на Европейския механизъм за стабилност (ЕМС) с пет вноски от 60 млн. евро за периода 2015 - 2019 г. В допълнение Литва се ангажира при необходимост да финансира капитала на ЕМС до 2.5 млрд. евро. Потенциални разходи над вече изброените могат да възникнат при задълбочаване на финансовата криза и необходимост от подкрепа за повече държави членки. Срещу този разход се съдържа възможност при успех на операциите в държавите - обект на подкрепа, да се увеличи делът на капитала на Литва в механизма, а при постигане на целевия размер на ЕМС – да се изплаща дивидент, пропорционален на участието в капитала.

Оценените ползи от въвеждането на еврото в Литва, представени по-долу, многократно надвишават очакваните разходи както в процент от БВП, така и като номинални стойности:

Ползи (оценка, млрд. LTL):

- Намаление на разходите по обслужване на публичния дълг (2014 - 2022 г.) ~ + 0,4–1,6
- Спестявания на фирмите и домакинствата от нетните разходи за лихви (2014 - 2022 г.) ~ + 1,6–2,3
- Намаление на разходите за обмен на валута (2015 - 2022 г.) ~ + 1,9
- Плавно нарастване на износа (без минералните продукти) (2015 - 2021 г.) ~ + 34,0

Разходи (оценка, млрд. LTL):

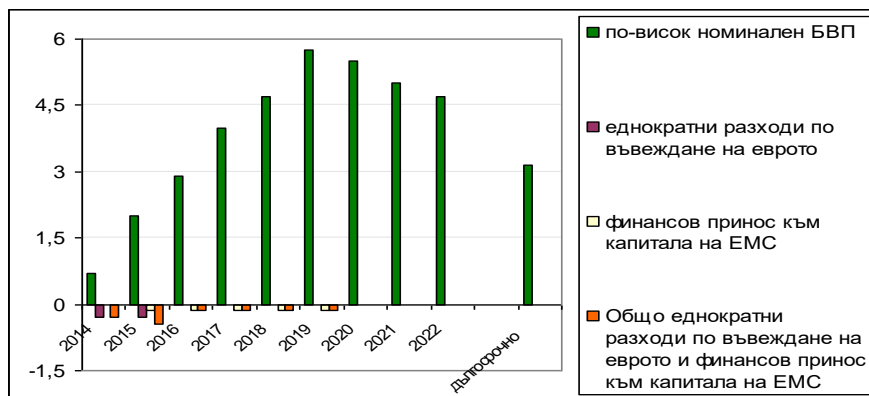
- Еднократни разходи от въвеждане на еврото (2014 - 2015 г.) ~ - 0,9
- Вноски и задължения по отношение на капитала на ЕМС (2014 - 2019 г.) - 1,0
- Вноски на Литовската централна банка в капитала на ЕЦБ (2015) - 0,15

Нетен ефект (оценка, млрд. LTL) ~ 35,85–37,75

Източник: Литовска централна банка.

Като процент от БВП ползите от въвеждането на еврото върху равнището на БВП многократно надвишават еднократните разходи по въвеждането на еврото и за принос към капитала на ЕМС и ЕЦБ (графика 4)

Графика 4. Ползи и разходи от въвеждане на еврото, % от БВП

Източник: Литовска централна банка.

Горните изчисления биха били още по-благоприятни, ако в периода на понижаване на разходите за лихви се генерират инвестиции в сектори, повишаващи конкурентоспособността на икономиката.

Едно ново изследване на Brans и др. (2021)¹⁸ очертава най-общата рамка на потенциалните, фактическите, преките и косвените ползи за държавите - членки на ЕЗ от създаването на еврото през 1999 г. до 2019 г. Авторите аргументират основните ползи от еврото, като акцентират върху улесняването на презграничните транзакции, ценовата конкурентоспособност и прозрачност, нарастващата интеграция на финансовите пазари, споделения валутен риск и др. Натрупването на значителен дълг в част от държавите от ЕЗ се обвързва с „по-ниските транзакционни разходи и елиминирането на номиналния валутен риск, оказващи по-силно въздействие върху презграничните финансови потоци, отколкото на търговията със стоки и услуги в еврозоната“. В заключение се прави изводът, че еврото може да постигне пълния си потенциал, след като бъде завършена общата архитектура на Икономическия и паричен съюз.

Bitans и Kauzens (2004)¹⁹ оценяват ефекта от приемането на еврото отделно за реалния и финансов сектор и заключават, че в дългосрочна перспектива БВП на Латвия може да се увеличи допълнително с до 19% в сравнение с хипотетичния сценарий на отказ от приемане на еврото.

Brixiova и др. (2010)²⁰ проучват експозицията на икономиката на Естония към външни шокове и синхронизирането с основния бизнес цикъл в ЕЗ. Авторите приемат, че

¹⁸ Paul Brans, Ulrich Clemens, Christina Kattami and Eric Meyermans. Economic benefits of the euro. Quarterly Report on the Euro Area Volume 20, No 1 (2021) INSTITUTIONAL PAPER 146. FEBRUARY 2021.

¹⁹ Martin Bitans, Egils Kauzens. Impact of the Euro adoption on the economy of Latvia. WORKING PAPER 2/2004. Latvijas Banka, 2004.

²⁰ Zuzana Brixiova, Margaret H. Morgan, Andreas Wörgötter On The Road to Euro: How Synchronized Is Estonia with the Euro zone? The European Journal of Comparative Economics Vol. 7, n. 1, pp. 203-227. 2010.

страната е платила по-голяма част от цената за присъединяване към ЕЗ поради отказа от независима парична политика с приемането на ПС, и препоръчват провеждане на устойчива антициклична политика чрез запазване на гъвкавостта на трудовия и продуктивния пазар, провеждане на благоразумна фискална политика и фокус върху икономиката на знанието и високите технологии.

Необходимо е да се посочат и редица по-ранни изследвания, в т.ч. публикации на МВФ, МОТ и УНКТАД, които констатираат дългосрочни негативни ефекти от политиката на фиксиран валутен курс или продължително функциониране на ПС, вкл. ограничено отраслово реструктуриране, блокирани национални конкурентни предимства, ниска способност за прилагане на ефективни индустриални политики, натиск върху заетостта, паралелни негативни демографски и емиграционни процеси и др.²¹

В друго изследване на автори от Европейския департамент на МВФ се прави категоричен извод, че икономиките с плаващ валутен курс (т.нар. „плувци“) постигат значително по-добри резултати в дългосрочен план спрямо т.нар. „фиксатори“, конкретно по-добри способности да се възползват от възходящия икономически цикъл, противодействие на рецесията, реакция спрямо външния дефлационен натиск, по-висок потенциал за икономически растеж, ръст на общата факторна производителност, по-ниска задлъжнялост на частния сектор, по-високи нива на инвестиционна активност, по-добри обществени възприятия за институционална ефективност, по-малки загуби на човешки капитал и по-ниска емиграция и др.²²

В този контекст следва да се подчертаят изводите на едно ново проучване на Dandashly и Verdun (2020)²³, които се фокусират върху ролята на основните вътрешни политически фактори (правителство, централни банки, опозиционни партии, обществена подкрепа и др.) в трите БД при вземане на решенията за присъединяване към ЕЗ по време на глобалната финансова и икономическа криза от 2008 - 2009 г.

Авторите подчертават категоричния отказ и на трите БД да следват препоръките от онзи период на МВФ за междинен преход от ПС към плаващ валутен курс и решимостта да се провежда алтернативна твърда политика за ускорено присъединяване към ЕЗ, като анализират основните вътрешно политически условия и двигатели оказали съществено въздействие върху вземането на тези решения.

²¹ Salazar-Xirinachs, José Manuel; Nübler, Irmgard; Kozul-Wright, Richard. TRANSFORMING ECONOMIES. Making industrial policy work for growth, jobs and development. ILO, 2014. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_242878.pdf и Islam I. and D. Kucera. „Beyond Macroeconomic Stability“, ILO, 2013, Effect of real exchange rate movements on employment, с. 11.

²² Belhocine, N., E. Crivelli, N. Geng, T. Scutaru and Z. Zhan. „Taking Stock of Monetary and Exchange Rate Regimes in Emerging Europe“. IMF. 2016. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/dp/2016/eur1603.pdf> По този въпрос виж също: Бранков Д. След двадесет години Валутен борд – марш на скок към еврозоната. в. Класа, 2017 <https://www.bia-bg.com/news/view/23512/>

²³ Assem Dandashly and Amy Verdun Euro adoption policies in the second decade – the remarkable cases of the Baltic States. Journal of European Integration. Euro adoption policies in the second decade – the remarkable cases of the Baltic States, Journal of European Integration, 42:3, 381-397. 2020.

3.2. Анализи на ефектите от приемането на еврото в България

Ефектите от приемането на еврото в България са разгледани и в редица научни разработки на български автори, като част от направените общи изводи са обобщени по-долу.

В „Разходи и ползи от приемането на еврото в България“, Ganev (2009)²⁴ разглежда съществуващите проучвания за разходите и ползите от приемането на еврото от национална гледна точка, като групира избрани основни показатели на българската икономика в три групи: показатели за изпълнение (резултатност - performance), структурни аспекти и качество на институциите. Към тях прилага матрица на потенциалните разходи и ползи и представя оценката за разходите и ползите за България в 20-годишен хоризонт: общо разходи -2,4 до -2,6% от БВП; общо ползи +18,2 до +25,3% от БВП.

Представени са и оценените нетни ползи като % от БВП за бъдещ 20-годишен хоризонт от приемане на еврото в пет източноевропейски страни, както следва:

- Унгария (2002)	+13,4 до +19,3;
- Полша (2004)	+4,0 до +10,2;
- Латвия (2004)	до +19,0;
- Словакия (2006)	+7,6 до +21,4;
- България	+15,6 до +22,9. ²⁵

Според проучването очакваният цялостен ефект е силно положителен, като цената на приемането на еврото, причинена от загуба на независима парична политика е неактуален за източноевропейските страни-членки на ЕС, които прилагат ПС.

Основанията за това са, че като страни - членки на ЕС, те не са изолирани от потоците капитали и услуги, особено на финансовите услуги, в значителна част банковият сектор в тези страни е собственост на банки от ЕС, повечето източно - европейските държави в сравнение с тези от ЕЗ и банките в ЕЗ са твърде малки, като националните парични власти не могат да балансират големите потоци от ЕЗ, а местните инструменти на парична политика имат ограничен капацитет на влияние върху най-важните решения.

В изследване на Николова и др. (2018)²⁶ се прави пълноценен сравнителен преглед на основни показатели в различни групи страни, в т.ч. присъединили се към ЕЗ и такива, прилагащи плаващ валутен курс, вкл. икономически растеж, инфлация, кредитен рейтинг, фискални показатели, транзакционни разходи, кредитен рейтинг и др. Оценяват се разходите за приемане на еврото за фиска и банковата система. На тази основа се аргументира основното заключение, че еврото е „единствената реалистична стратегия за изход от валутния борд без катастрофични последствия за националната валута и

²⁴ Georgy Ganev. Costs and Benefits of Euro Adoption in Bulgaria. European Commission (7th Framework Programme, Grant Agreement No.217266). September 2009 Working Paper D 5.3 - <http://jeanmonnetexcellence.bg/archive/assets/uploads/files/cc174%20-%20costs%20and%20benefits%20of%20euro.pdf>

²⁵ Ganev, 2009, с. 26.

²⁶ Д. Николова. Г. Ангелов и К. Стайков. Присъединяване на България към еврозоната – икономическият поглед. (Ефекти за икономиката от присъединяване към ERM II и еврозоната). 2018.

икономиката“, и се настоява за предприемане на необходимите стъпки за незабавно стартиране на процеса за присъединяване към ВМ II и ЕЗ.

В „Очаквани ефекти от приемане на еврото в България“ Gechev и др. (2020)²⁷ въз основа на анализ на сравнителни емпирични данни и преглед на проучвания по темата представят възможните преки и косвени ефекти от евентуална интеграция на българската икономика в ЕЗ. В конкретен план са проучени ефектите от присъединяването към ЕЗ върху ПЧИ, Глобалния индекс за конкурентоспособност (World Economic Forum), ръста на дела на износа в БВП и др.

Според авторите оценените недостатъци и разходи от присъединяването включват загуба на възможност за провеждане на независима парична политика, повишаване нивото на цените в процеса на преобразуването, риск от макроикономически дисбаланси, различни еднократни разходи, обвързано участие в механизмите на ЕЗ за финансова подкрепа и др. Ползите се обвързват с елиминирането на валутния риск, намаляването на разходите за кредитно обслужване, намаляването на транзакционните разходи, стимулирането на външната търговия и инвестициите, намаляването на риска от валутен колапс и банкови кризи, достъпа до механизмите за финансова подкрепа и др.

Отправени са препоръки да се извърши задълбочен иконометричен и политико-икономически анализ на възможните ефекти върху националната икономика и икономическите сектори, както и да се изследват аргументите на страните, които се въздържат от присъединяване към ЕЗ, да се разработят и приложат специфични инструменти, които да подобрят степента на адаптиране на българската икономика към специфичните условия на ЕЗ, да се отчете съществуващия риск от присъединяване към Банковия съюз и страната да се въздържи от тази стъпка към онзи момент.

Поради решаващото значение на споразумението с Европейския съвет, който в консултация с ЕЦБ трябва да определи обменния курс на лева към еврото, се препоръчва това да стане с парламентарен мандат. Отбелязана е сложната задача пред българските преговарящи, които трябва да изискват същия подход при въвеждане на еврото, какъвто е бил приложен към Литва, Латвия и Естония. Отбелязва се, че в България е натрупана почти три пъти по-голяма инфлация от въвеждане на ПС в страната от 01.07.1997 г. до 31.12.2019 г. (166.3%,.) спрямо инфлацията в ЕЗ (46.3%).

В медийното пространство подобни позиции се защитават и от други автори.²⁸ В конкретен план се изразяват опасения относно бъдещето на ЕЗ, необратимостта на решението за преотстъпване на контрола върху паричното обръщение на ЕЦБ, ценовата стабилност, транзакционните разходи, финансовата стабилност в условия на улеснен достъп до заемни ресурси за държавата, частния сектор и домакинствата, евентуални бюджетни проблеми, загуба на конкурентоспособност и др. В същото време не се привеждат конкретни емпирични анализи, оценки и позоваване на статистически данни за

²⁷ Rumen Gechev, Ivailo Beev, Yanko Hristozov. EXPECTED EFFECTS OF THE EURO ADOPTION IN BULGARIA. Economic studies. Volume 29 (2), 2020 - https://www.iki.bas.bg/Journals/EconomicStudies/2020/2020-2/2_RimenGechev_f-f.pdf

²⁸ Виж например „9 проблема за решаване преди влизане в еврозоната“ от 16 май 2022 г. с автор доц. Григор Сарийски, налично на: <https://business.dir.bg/ekspertno-mnenie/9-problema-za-reshavane-predi-vlizane-v-evrozonata>

основните икономически процеси след приемане на еврото и конкретно за основните тенденции в страни със сходен профил и сходен на българския предшестваш режим на ПС.

В заключение следва да се посочи и Становището на ИСС на тема “Ускоряване на подготовката за присъединяване на Република България към еврозоната“ от декември 2017 г., в което са очертани основните макроикономически и финансови ефекти, ползите за пазара на труда и доходите, както и основните предизвикателства и опасения, свързани с приемането на еврото.²⁹

3.3. Обобщение

Прегледът на основните проучвания за очакваните ефекти в БД показва, че въпреки някои краткотрайни и ограничени по размер негативни ефекти от приемане на еврото в резултат на действието на асиметрични шокове в ЕЗ в някои от страните с предшестваш плаващ валутен курс в крайна сметка присъединяването към ЕЗ тласка икономиката на новоприсъединилата се ДЧ към устойчиви структурни промени в подкрепа на растежа.

В дългосрочен план се оценява изключително благоприятен ефект върху потенциалния БВП и доходите и тяхната фактическа динамика спрямо предварителните оценки и очаквания за подобрене до 20% спрямо базовия сценарий, при който не се осъществява членството в ЕЗ.

Тези изводи се потвърждават и от прегледа на динамиката на основните показатели за развитие на икономиката, инфлацията и доходите след приемането на еврото в БД (Част четвърта на настоящото проучване), който показва, че в периода на преминаване от национална валута към евро е налице изключително слаб ефект върху нарастването на цените поради закръгляване в евро – едва 1/10 от покачването на цените се дължи на подобни ефекти. В този контекст случаят с БД по отношение на фактическата в сравнение с очакваната инфлация е показателен за слабия непосредствен ефект от приемането на еврото върху общата ценова динамика в тези страни.

Преобладаващата част от проучванията за България също идентифицират значителни по размер положителни ефекти аргументирани, вкл. с действащия специфичен режим на ПС, който в значителна степен неутрализира очакваните отрицателни въздействия. Последните се оценяват основно при страни прилагачи гъвкав валутен курс, част от които възприемат политика на забавено или отложено във времето присъединяване към ЕЗ.

4. Сравнителен преглед на динамиката на икономическото развитие, инфлацията и доходите в Естония, Латвия и Литва след присъединяването им към ЕЗ и България

²⁹ Становище на ИСС на тема “Ускоряване на подготовката за присъединяване на Република България към еврозоната“. 2017, с. 12 - 15.

4.1. Обхват и ограничения

Представен е **сравнителен емпиричен преглед на избрани основни показатели, характеризиращи общото развитие на икономиката, цените и доходите** в трите балтийски страни, присъединили се към ЕЗ, сравнени спрямо идентифицирания тренд на същите показатели за България.

Сравняваните крайни резултати, отразяващи протичащите процеси в БД след присъединяване към ЕЗ са следствие от съвкупното действие на различни групи от ключово значими фактори. От една страна, крайните резултати от тези процеси несъмнено отразяват ефекта от присъединяването към ЕЗ, а от друга, са проявление на инерционно развитие, наследени изходни позиции (в т.ч. структурни характеристики, икономически и социални условия, състояние и ефективност на публичните институции и финанси, в т.ч. на използване на средствата от ЕС), както и на мащаба, скоростта и ефектите от провежданите междуременно структурни политики и реформи и др.

Прегледът на избраните основни показатели не включва количествено идентифициране, съответно отграничаване на преките и косвените ефекти от присъединяването към ЕЗ от самостоятелното действие на останалите „вътрешни“ фактори. Тази задача може да бъде решавана с прилагане на факторен анализ и количествени методи и средства на икономическото моделиране при съответни изходни допускания, висока степен на условност и последваща оценка за надеждност на постигнатите крайни изследователски резултати.³⁰

Отказът от прилагане на подобен подход, както и от тестване на други количествени методи се аргументира с липсата на необходимия времеви ресурс и възможност за привличане на по-широк изследователски екип, способен да реши задачи от подобен тип при наличните времеви и ресурсни ограничения и възможност за пряко прилагане на получените резултати в последващи практически разработки за целите на националното стратегическо управление и икономическа политика.

Анализирани са отделни времеви периоди при отчитане наличието на консистентни данни, различните години на присъединяване към ЕЗ на БД, както и на ефекта от външния шок, който предопределя макроикономическите условия и резултати след отключването на пандемичната криза от 2020 и 2021 г.

Проучването се фокусира основно върху периода след 2015 до 2019 г., в който и трите БД едновременно прилагат еврото като национална парична единица. В отделни части се коментира реакцията на избраните показатели за целия период до 2021 г. или само за периода 2020 - 2021 г., за да се открият ефектите на външния шок, предопределящ макроикономическите условия, реакцията на икономическата и фискалната политика и крайните резултати, фиксирани от статистиката по време на пандемичната криза.

³⁰ В тази връзка следва да бъде посочено едно ново проучване на по-широкия контекст и ход на интеграцията, конвергенцията и кохезията на новоприетите, и държави-кандидати за членство в ЕС, включващо емпиричен анализ и иконометрична оценка на процеса на икономическо сближаване. Виж Рангелова Р., Д. Бобева и Д. Златинов (2021). Икономически растеж и конвергенция в Европейския съюз. Изд. на БАН „Проф. Марин Дринов“.

Периодът 2011 - 2015 г., през който се осъществява присъединяването към ЕЗ на БД, може да бъде сравняван само при предварително формулирани ограничения и условности спрямо настоящия постковид период и дългосрочни последици от войната в Украйна, ембарго върху енергийните доставки от Руската федерация, отключваща се продоволствена криза и свързано повишаване на цените, преструктуриране на веригите на доставки, на икономиките на ЕЗ и ЕС, които ще оказват дългосрочно въздействие върху динамиката на БВП, инфлацията и доходите.

Независимо от трудностите, съпътстващи която и да е оценка или по-задълбочено проучване на структурните промени и динамика на процеси от такъв мащаб в краткосрочен и дългосрочен план, е необходимо да се подчертае, че сравнителният преглед, насочен към периода след присъединяването на БД към ЕЗ, цели да идентифицира основно средносрочните ефекти и промени в основните макроикономически параметри, повлияни от приемане на еврото до достигането на относително стабилни нива, характерни за дългосрочната перспектива, т.е. периода от 5 до 6 г. след присъединяването към ЕЗ.³¹

В този смисъл кардиналните промени в геополитическите условия и макроикономически перспективи, настъпили след началото на войната в Украйна, остават извън обхвата на анализа. Това решение се основава на краткия период и неясните перспективи относно времевата рамка, условията и параметрите за уреждане на този конфликт, както и на мащаба на очакваните дългосрочни въздействия за икономиката на ЕС, отделните групи държави в ЕЗ и България.³²

Възприето е основното допускане, че независимо от времевата рамка на изхода от войната в Украйна в дългосрочен план приемането на еврото и интеграцията към ядрото на вземане на решения в ЕЗ ще носят значителни предимства за българската икономика, вкл. подобряване на качеството на институциите, налагане на върховенството на закона и независимост на съдебната система, противодействие на корупцията, провеждане на отдавна отлагани структурни реформи³³ и общо ускоряване на възходящата конвергенция на производителността и доходите в България спрямо средните равнища в ЕС и ЕЗ в сравнение със сценария на отказ или отлагане на приемането на еврото за отдалечена, неясна перспектива.

В същото време следва да се подчертае, че инфлацията у нас нараства не само поради войната в Украйна, а преди всичко заради предшестващите ефекти от водената парична политика на глобално ниво и разходните политики, повлияни в значителна степен от политическия цикъл на поредица от редовни и извънредни парламентарни избори,

³¹ Допълнително за предварителните условия и допускания виж т. 5.1 на настоящия анализ.

³² Следва да се отбележи, че БД и България отбелязват най-висок годишен ръст на цените към м. април т.г., съответно - България 12,1%, Естония 19,1%, Латвия 13,1%, Литва 16,6%. Виж: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/prc_hicp_manr/default/table?lang=en Със сигурност част от този значим ръст се обяснява с ефекта на санкциите и контрасанкциите, свързани с войната в Украйна, зависимостта от енергийните доставки и по-висок политически риск в сравнение с по-големите държави и икономики в ЕС.

³³ Този извод се потвърждава категорично при проследяване на промените в показателите на основните международни класации за БД и България, вкл. „Правене на бизнес“ на Световната банка, за възприемане на корупцията на „Прозрачност без граници“, за икономическа свобода (Херитидж и Институт „Фрейзър“), за човешка свобода (Институт „Катон“), на право на собственост (Алианс „Право на собственост“) и др. Виж също „България в международните класации през 2020 г.“ <https://www.economic.bg/bg/a/view/bylgarija-v-mejdunarodnite-klasacii-prez-2020-g>

забавено изпълнение на публичните инвестиционни разходи и насърчаване на общото търсене основно чрез политиката по доходите.

В този контекст, световната рецесия от 2008-2009 г. и последващият период на значителни външни шокове върху малки отворени икономики, прилагащи ПС или дългосрочно фиксиран валутен курс, по време на който БД се присъединиха към ЕЗ, като мащаб на въздействие са не по-малки, сравнени с инфлационния натиск и икономическите последици от продължаващата война в Украйна.

По-долу е проследена общата динамика на икономическото развитие, инфлацията и доходите в БД и България по основни показатели, представени в табличен вид в **Приложение А** към настоящия анализ и частично по данни от **Статистическия анекс към Пролетната икономическа прогноза на ЕК, 2022 г.** (Statistical Annex European Economic Forecast – Spring 2022).³⁴

4.2. Икономическо развитие

Усреднените непретеглени показатели за **годишен реален ръст на БВП** на БД (табл. № 1) категорично надхвърлят тези на българската икономика с едно изключение – периода 2007-2011 г. През този период, в условията на разразяваща се глобална икономическа криза и остър крах на имотния пазар тези държави приложиха изключително рестриктивни антикризисни програми, част от които, подкрепени от МВФ, предизвикали допълнителен, но кратковременен спад на БВП, доходите и заетостта.

За целия период след присъединяване към ЕЗ (2015 - 2021 г.) БД отбелязват среден годишен реален ръст на БВП от 3,1% при 2,2% за България. През периода 2015 - 2019 г. предшестваш кризата с Ковид 19, през който всички БД бяха вече част от ЕЗ, те достигат общ средногодишен ръст на БВП от 3,4% при 2,8% за България. Тези разлики, съответно 0,9 и 0,6 пр. п. за този период, показват *по-висок потенциал за растеж и ускорено догонващо развитие на тези държави спрямо България през разглеждания период.*

Тук следва да се отчете и значително по-ниското общо изходно равнище на икономическо развитие на България, измерено като индекс на **БВП/глава от населението по ППС спрямо ЕС = 100** (табл. № 2). През 2015 г. средно за БД то е 75,4 и само 48,1 за България. При други равни условия това предполага възможност за разгръщане на по-голям потенциал за висок растеж от досегашния на българската икономика, поне до момента на относително изравняване на средното равнище на производителност и доходи с тези в БД.³⁵ Същевременно следва да се отбележи, че при отчитане на изходното равнище на икономическо развитие в ППС Латвия е била със сходни равнища на тези в България към годината на приемането във Валутния механизъм II (ВМ II).

³⁴ Позоваването в текста на отделните таблици от двата източника е с текст скоби в основното изложение, като Пролетната икономическа прогноза от 2022 г. на ЕК се реферира със съкращението SA, следвана от номера на таблицата, а когато се цитира Приложение А на настоящия анализ, се посочва само номера на съответната таблица.

³⁵ За т.нар. бета конвергенция виж глава първа и втора на Рангелова Р. и др. (2021).

Още по-внушителна е разликата в **средногодишния ръст на БВП** между България и БД в периода 2020 - 2021 г., съответно усреднен спад от - 0,1% за България и ръст от 2,5% за трите БД. Това демонстрира със сигурност *по-добър институционален капацитет, адекватност на краткосрочната реакция и политики за противодействие на кризата с Ковид 19 и нейните икономически и социални последици*. Може да се заключи, че част от този положителен резултат се дължи вероятно в значителна степен и на адаптацията и продължаващите положителни ефекти от присъединяването на икономиките на БД към ЕЗ.

Достигнатото равнище и скорост на конвергенция на общото икономическо развитие, производителност и доходи, измерени чрез **БВП/глава от населението в ППС при ЕС = 100** са показани в табл. № 2.

България демонстрира по-висока скорост на конвергенция през основния период 2015 - 2019 г., измерена като относителен ръст спрямо този на БД, съответно 10,6% спрямо 8,4%. Очевидно част от разликата в скоростта на конвергенция може да се обясни с ниското изходно равнище за България през 2015 г. (48,1) спрямо 75,4 за БД. Паралелно с това обстоятелство действат ред други разнопосочни фактори, свързани с динамиката на БВП, числеността на населението, ценовото равнище и дефлатора на БВП на ЕС и сравняваните страни, спрямо които са изчислени разглежданите показатели.³⁶

Следва да се подчертае, че в номинално изражение, разликата в ръста на БВП/глава от населението в ППС средно за БД за втория референтен период (2015 - 2021 г.) възлиза на 10 пр. п. при само 7,3 пр. п. за България. Това обстоятелство демонстрира *по-висок потенциал и все още висока скорост на конвергентния процес на БД спрямо този на българската икономика*.

Този извод се потвърждава още по-ясно и при прегледа на отклонението на фактическия от потенциалния БВП, който показва, че за всички години след 2013 г. до 2020 г. България отбелязва значително по-лоши, съответно, по-ниски номинални положителни или относителни отрицателни стойности след 2013 г. до 2020 г. спрямо БД (SA, табл. 14).

Макар и предпазливо и при съответни условности и съображения, относими към дългосрочната устойчивост и балансираност на растежа, може да се формулира очакването, че приемането на еврото открива по-добри перспективи пред общия конвергентен процес спрямо евентуален алтернативен сценарий за България за стартиране на присъединителните процедури в ЕЗ след достигане на нива от 70 - 90% спрямо ЕС = 100 на БВП на глава от населението в ППС, към които се придържат някои ДЧ на ЕС с плаващ валутен курс (Унгария).

Сравнението на **реалната производителност на труда на един зает, 2015 = 100** (табл. № 3 и SA табл. 28), показва *значително по-малко нарастване за България от 12,3% при 19,2% средно за БД*.

³⁶ По този въпрос виж втора глава с автор доц. Д. Златинов в цитираната студия на Рангелова Р. и др. (2021).

Аналогично на динамиката на реалната производителност на труда за същия период България отбелязва по-висок спад на конкурентоспособността на трудовия фактор, измерена чрез **номиналните разходи на труд на единица продукция - Nominal unit labor cost** (табл. № 4), респективно най-висок ръст на този показател спрямо всички БД.

Делът на brutното капиталобразуване в БВП (табл. № 5) средно за всички БД след 2014 г. до кризата с Ковид 19 остава на относително високи постоянни нива от 22 - 23,4%, като е най-висок в Естония (средно над 25 - 26%). *Всички БД отбелязват статистически значим ръст от 2 - 3 пр. п. в периода 2020-2021 г. За разлика от тях в България през целия период е налице постоянен спад на brutното капиталобразуване на нива под 19%, което след леко нарастване през 2020 г. през 2021г. достига най-ниското си ниво от 16,6%. Аналогични тенденции показва и динамиката на осъществените общи инвестиции през периода 2013 - 2017 г. и 2018 - 2020 г. (SA, табл. 9).*

Основните причини са дискутирани многократно и са свързани с ниската атрактивност на страната ни като инвестиционна дестинация, неефективното бюджетиране и управление на публичните инвестиции, вкл. забавено и неефективно програмиране и усвояване на средствата от ЕС, усложнени разрешителни режими, корупционни практики, липса на съвременна инфраструктура и квалифицирана работна сила и др. Следва да се отбележи, че неусвояването на публичните инвестиции е постоянен източник за касово балансиране на отчетените бюджетни разходи, обслужващо специфичното взаимодействие между парична и фискална политика в условията на валутен борд с най-високо обезпечение на паричната база.

Може да бъде формулирано очакването, че *присъединяването към ЕЗ ще даде шанс и ще окаже натиск за предприемане на структурни реформи, преразглеждане на регулаторната тежест, подобряване на инвестиционната среда и повишаване на атрактивността на страната като инвестиционна дестинация. В тази връзка е необходимо да бъде проучен задълбочено опита и следван модела на Естония, която стабилизира дела на инвестициите в БВП на около 25% през анализирания период, достигайки връх от 30,7% в кризисната 2020 г., частично вследствие на шока върху потреблението, високото равнище на усвояване на средствата на ЕС и повишената атрактивност на страната за частните инвеститори.*

Делът на нетните преки чужди инвестиции в БВП (табл. № 6) след 2015 г. в БД отбелязва като цяло нарастване до нива от 7,4% през 2020 г. при 3,9% за България. За периода 2015 - 2020 г. БД изпреварват България с 0,6 пр. п. по този показател, като тази разлика би била 1,4 пр. п. при елиминиране на достигнатото равнище и общ тренд на задържане на дела на нетните преки чужди инвестиции в Латвия, която отбелязва средно равнище от 2,5% и по-лоши резултати спрямо периода, предшестваш приемането на еврото. При отчитане на това обстоятелство може да се направи изводът, че присъединяването към ЕЗ повишава атрактивността на съответната страна като инвестиционна дестинация, наред с други фактори (в т.ч. задържащи в случая с Латвия), които са оказвали въздействие.

Делът на износа на стоки и услуги в БВП (табл. № 7) в БД средно за периода 2015 - 2019 г. се задържа на високо ниво от около 70% при 65% за България. Литва демонстрира най-висока резултатност по този показател с общ ръст от над 8,5 пр. п., което изисква

допълнителен фокусиран анализ на специфичните условия и национална политика, стоящи зад този дългосрочен устойчив тренд, както и оценка на възможностите за усвояване на идентифицираните примери на добри практики и приложими ефективни политики.

Аналогични са тенденциите в динамиката на износа, съответно БД показват висок годишен ръст на износа на стоки и услуги за периода 2018 - 2020 г., БД спрямо България (SA, табл. 46).

Общият извод, който може да бъде направен, е, че *присъединяването към ЕЗ не оказва отрицателно въздействие, насърчава допълнително и без това високата экспортна насоченост на икономиките на БД.*

При други равни условия сходен и дори *по-силен ефект може да бъде реализиран в експортно ориентираните сектори на българската икономика предвид диверсифицираната структура на индустрията, нереализирания производствен и експортен потенциал в селското стопанство, в транспорта, наукоемките услуги с висока добавена стойност, туристическата индустрия и др.*

Делът на вноса на стоки и услуги в БВП (табл. № 8) в БД средно за периода 2015 - 2019 г. се задържа също на високо ниво от около 68%, **но остава под този на износа.** Сходна е положителната тенденция в развитието на този показател и за България, който се задържа на средно ниво от около 62%, оставайки под 3 пр. п. от дела на износа в БВП.

Независимо от констатираното значително намаление на дела на вноса и на износа на стоки и услуги в БВП при запазване на положителен търговски баланс за Естония общата тенденция за БД е положителна, доколкото делът на вноса се съхранява на почти едно и също равнище през целия период след 2014 г. при запазване на положителен нетен износ.

Със сигурност част от от факторите, оказали въздействие в тази посока е констатирания ръст на брутно капиталово образуване и ПЧИ, част от които очевидно са били насочени към дейности и местно производство, които заместват вноса. Във връзка с това е валидно общото заключение, че *присъединяването към ЕЗ може да отключи положителни преки и косвени ефекти върху нетния износ на стоки и услуги, съответно върху динамиката на БВП, производителността, заетостта и доходите.*

През периода 2015 - 2019 г. делът на общия външен стокообмен в БВП, който характеризира равнището на отвореност на дадена икономика към външните пазари, за БД остава на почти едно и също ниво от около 137% с леко намаление от 0,7 пр. п. България остава на по-ниски нива по този показател, но отбелязва намаление от над 2 пр. п. съответно от 126,7% през 2015 г. на 124,6% през 2019 г.

Делът на държавните разходи в БВП (табл. № 9) в БД след 2015 г. остава на нива от 31-32%, отбелязвайки леко нарастване спрямо средни нива от около 30% преди присъединяването към ЕЗ. Това обстоятелство *опровергава разпространените опасения, че преходът от валутен борд към въвеждане на еврото води автоматично до разхлабване на фискалната политика и значително увеличаване на държавния дълг.*

За същия период България води по-консервативна фискална политика, поддържайки равнище от около 35 - 36% на този показател при изходни нива от 43% и 40% през 2014 - 2015 г., дължащи се основно на инерцията от икономическия спад от 2013 г. и ниските нива на БВП.

Следва да се отбележи по-високото равнище на публични инвестиции като дял от БВП в Естония и Латвия от над 5%, при малко над 3% в Литва и България за 2018 - 2020 г. (SA, табл. 12).

Равнището на **приходите от данъци и осигурителни вноски спрямо БВП** (табл. № 10) през периода 2015 - 2020 г. остава на постоянно ниво от около 30% в България спрямо 32% в БД. За отбелязване е обстоятелството, че *при всички БД е налице ръст от около 2 пр.п. на този показател след присъединяването към ЕЗ, което демонстрира подобрена фискална база и възможности за по-масирана и ефективна държавна интервенция в различните области на политики.*

Тези изводи се потвърждават и от прегледа на **бюджетното салдо спрямо БВП** за разглеждания период (табл. № 11). Прави впечатление, че България се придържа към по-консервативен бюджетен подход, отбелязвайки по-нисък средногодишен дефицит през периода 2015 - 2020 г. спрямо усреднения показател за БД – дефицит от 1,2%, вкл. поради придържане към част от фискалните правила и ограничения, регламентирани в Закона за публичните финанси и стремежа за подържане на съответствие с критериите от Маастрихт.

Равнището на brutния държавен дълг (табл. № 12) в БД след 2015 до 2020 г. намалява от около 30% на 27%, съответно от около 26% на 24,7% в България. След отключване на кризата с Ковид 19 (2020 - 2021 г.) стойността на този показател нараства с почти 6 пр. п. средно за БД и с около 5 пр. п. за България.

Дългосрочният лихвен процент - критерий от Маастрихт (табл. № 13), в БД след 2016 г. показва многократно намаление, като до 2020 г. е под нивата на средния показател за ЕЗ. Сходна е тенденцията и за България, която макар и на по-високи равнища от тези на БД и ЕЗ през повечето от годините е под нивата на референтните стойности за съответната година.

Горните изводи подчертават обстоятелството, че *като цяло БД са водили благоразумна бюджетна политика, което опровергава битуващите опасения, че влизането в ЕЗ създава условия за провеждане на екстремна експанзивна политика, застрашаваща дългосрочната фискална стабилност. Изключение от този общ извод в отговор на първоначалните реакции и последици от кризата с Ковид 19 е отбелязаното значително нарастване на държавния дълг към БВП през 2020 г. както във всички БД, така и в България, който в Естония се удвоява от 8,6% на 19%.*

Консолидираният дълг на частния сектор в % от БВП (табл. № 14) в БД намалява постоянно от най-високото си ниво от над 120% през кризисната 2009 г. (В България над 140%), като този процес продължава с неотслабващ темп след 2015 г. През 2020 г. България отбелязва повишение от около 3 пр. п. до ниво от 94,3% спрямо ръст от 2 пр. п. за БД до ниво от 75,3%. Потвърждава се основният извод, че страни с относително

по-ниски нива на държавен дълг, каквито са страните във Валутен борд и БД, вкл. и след тяхното присъединяване към ЕЗ, имат по-високи нива на частен дълг.

Делът на проблемните и необслужвани заеми през периода 2015 - 2021 г. (табл. № 15) в България и БД намалява значително. В края на периода за България обаче той е почти два пъти по-висок от този на БД, съответно 5,9% спрямо 2,8%. Следва да се отбележи, че съотношението по дела на проблемни и необслужвани заеми между България и БД се подобрява, като през 2015 г. България е имала приблизително три пъти по-висок дял на проблемни и необслужвани заеми спрямо БД.

Числеността на населението, отчетена от текущата статистика (табл. № 16), бележи значителен, еднакъв по размер спад през основния референтен период 2015 - 2021 г. в България и БД от -5,6 % , дължащ се както на значителен отрицателен естествен прираст, така и на значителна негативна нетна външна миграция.

Само през последните две години е налице макар и незначителен прираст от няколко хиляди души в Естония и Литва (2021), дължащ се вероятно на обръщане на тренда на външната миграция, предизвикано от кризата с Ковид 19. *България отбелязва значителен по размер висок спад на населението*, което се потвърждава и от предварителните данни от преброяването на населението през 2021 г. и обявените предварителни данни от 6 520 314 д.

Емиграцията през периода 2015 - 2019 г. (табл. № 17) в България отбелязва ръст от над 35,5%, съответно 29 470 д. през 2015 г. и 39 941 д. през 2019 г. През същия период БД отбелязват значителен общ спад от над 27%. Изключение от тази тенденция прави Естония, при която след влизането в ЕЗ до 2019 г. емиграцията е с ниски номинални размери, но е налице почти двойно увеличение от около 6 200 д. на 12 800 д.

Разбира се, по-ясно сравнение ще може да бъде направено чрез определяне на равнището на емиграция спрямо числеността на населението чрез по-точните данни от преброяване на населението в БД.

Независимо от това може да бъде направен изводът, че *присъединяването към ЕЗ наред с други действащи фактори обръща тренда на външната миграция в БД, като понижава припл. два пъти достигнатото общо средно равнище спрямо 2011 г. и предхождащите години.*

Икономическата активност на населението между 15 - 64 г. през периода 2015 - 2019 г. (табл. № 18) показва нарастване от около 4 пр. п. за България и 3 пр. п. за БД. През 2020 г. по този показател България отбелязва спад от 1 пр. п. спрямо 0,6 пр. п. ръст за същата година за БД. Следва да се подчертае, че *увеличаването на икономическата активност след присъединяването към ЕЗ на БД се случва при значително по-нисък спад на населението спрямо този в България.*

Коефициентът на заетост за периода 2015 - 2020 г. (табл. № 19) в България отбелязва ръст от равнище от около 63% през 2015 г. до над 70% през 2019 г. и спад от 1,4 пр. п. през 2020 г. През този период БД отбелязват ръст по този показател от общо 2,2 пр. п. през 2020 г. спрямо 2015 г.

Коефициентът на безработица, 15 - 74 г. (табл. № 20), през периода 2015 - 2020 г. в България намалява повече от два пъти, от 11,2% в началото на периода до 4,8% през 2022 г. В БД безработицата пада от 9,6% на 6,6% за същия период. Следва да се отбележи, че Естония и Литва отбелязват незначителен ръст на безработицата през 2020 г., за разлика от България и Латвия.

Младежката безработица, 15 - 24 г. (табл. № 21), намалява почти два пъти в България през периода 2015 - 2019 г. при значително по-ниско изходно равнище и последващ спад в БД за същия период, като във всички държави е налице значителен ръст през 2020 г. като реакция на икономическите и социалните последици от кризата с Ковид 19.

Продължителността на трудовия живот (табл. № 22) нараства от около 36 г. на 38 г. за периода 2015 - 2020 г. в БД спрямо 32 г. за 2015 г. и 34 г. за 2019 г., последван от спад на 33,5 г. през 2020 г. за България.

По този показател БД изпреварват средните нива характерни за ЕЗ (35 - 36 г.), което демонстрира *високи нива на трудова интеграция и икономическа активност и способност за приспособяване към демографските предизвикателства и застаряване на работната сила, вкл. и след присъединяване към ЕЗ.*

4.3. Инфлация

Динамиката на инфлацията в БД и България (табл. № 23) е проследена чрез изменението на **хармонизирания индекс на потребителските цени (ХИПЦ)** поотделно за периода 2015 - 2021 г. и 2016 - 2021 г.³⁷

През първия анализиран период инфлацията, измерена чрез кумулативния ръст на ХИПЦ в БД, изпреварва тази в България приблизително с 6 пр. п., достигайки съответно 14% и 8,1%, като средногодишният темп на ръст на ХИПЦ за БД възлиза на 2% спрямо 1,2% за България.

Кумулативният ръст на **индекса на цените на жилищата (ЕС 2010 = 100)** през периода 2015 - 2021 г. (табл. № 20) в България достига равнище от 49,3%, доближавайки се до това в Естония – 52,8%, спрямо 58,9% средно за БД.

Общата динамика на годишните изменения на цените на жилищата (табл. 24) през по-голяма част от периода показва сходни изменения, но следва да се отбележи, че общият кумулативен ръст изпреварва значително този на ХИПЦ както в България, така и в БД, задвижван в значителна степен от изпреварващия ръст на работните заплати.

Аналогични тенденции показва динамиката на **равнището на цените на фактическото индивидуално потребление спрямо ЕС = 100** (табл. № 25). За периода

³⁷ За базова е избрана допълнително 2016 г. с оглед постигане на сравнимост с наличните данни за компенсацията и работната заплата на заетите на час в индустрията, строителството и услугите. Виж данните в Прил. А, табл. № 23 и 24.

2015 - 2020 г. ценовото равнище в България спрямо средното в ЕС нараства от 44,8% на 51% при съответни нива от 67% и 74,5% за БД.

Независимо че номиналният ръст на този показател в БД е по-висок от този в България, съответно 7,5 пр. п. и 6,2 пр. п., относителният ръст в България достига 13,8% при 11,1% за БД, което демонстрира *по-висока скорост на ценова конвергенция за България спрямо БД към средното ценово ниво в ЕС за разглеждания период.*

Следва да се отбележи, че *по-високият ръст на ХИПЦ след 2015 г. в БД в сравнение с България е обвързан с много по-ясно изразени положителни промени в потенциалния БВП, по-висок реален годишен ръст на БВП и номинално увеличение на БВП на глава от населението по ППС.*

Това обстоятелство показва по-висок потенциал за ускорено догонващо развитие и все още висока скорост на конвергентния процес на БД след присъединяване към ЕЗ спрямо българската икономика.

Настоящата криза, породена от войната в Украйна, глобалният ръст на цените на енергоносителите и основните храни, наложените икономически санкции срещу Русия и нарушените вериги на доставки оказват съществен ефект върху инфлацията в БД, която през м. май 2022 г. е най-висока в ЕЗ. Ръстът на ХИПЦ на годишна база в Естония достига 20,1%, в ЕЗ - средно 8,1%, а в България – 13,4%.³⁸

В тази посока действат редица специфични фактори, вкл. продължителното значително увеличение на реалните доходи от труд, изпреварващи значително производителността на труда в предходния период и ред други специфични фактори.³⁹

4.4. Доходи

Делът на компенсацията на заетите в БВП (табл. 26) в България през периода 2015 - 2021 г. нараства номинално с 4,7 пр. п. от 40,8% на 45,5%.

За същия период в БД нарастването е приблизително еднакво (4,6 пр. п.) от 44,5% на 49,1. Част от този ръст в периода 2020 - 2021 г. вероятно се обяснява и с иницирираните компенсиращи мерки за заетите по време на кризата с Ковид 19 и намаляването на дела на предприемаческия доход в БВП. Следва да се отбележи ниското изходно равнище по този показател за България от 36,3% през 2010 г. при 43,4% за БД, както и че към 2019 г. *БД достигат средното равнище от 48% по дял на компенсацията на заетите в БВП, характерно за страните от ЕЗ - 19 (от 2015 г.).*

Компенсация на заетите на час в евро в индустрията, строителството и услугите, без държавна администрация, отбрана, и задължително социално осигуряване (табл. 27), през периода 2016 - 2021 г. в България нараства приблизително над 1,5 пъти от 4,5 евро на

³⁸ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Inflation_in_the_euro_area

³⁹ Виж данните и сравнителния преглед, направен в т. 4.4, както и факторите, отбелязани в бел. № 5 под линия на настоящия анализ.

час на 7 евро на час при приблизително еднакъв ръст от над 1,4 пъти в БД, от 8,6 на 12,3 евро на час за същия период.

Сходни изводи произтичат и от прегледа на нарастването на **реалната компенсация на един зает** през периода 2013 - 2017 г. и 2018 - 2020 г. (SA, табл. 28). През първия период, през който само Естония е част от ЕЗ, БД отбелязват среден годишен ръст на този показател от 5,2% при 5,5% за България. През втория период ср. год. ръст за БД е 5,6% при 6,7% за България.

Сходна е тенденцията и при нарастването на **работната заплата на час в евро** в същия секторен обхват (табл. № 29). През периода 2016 - 2021 г. в България работната заплата нараства приблизително 1,6 пъти от 3,7 евро на час на 5,9 евро на час при ръст от 1,6 пъти в БД от 6,5 на 10,1 евро на час за същия период. *Литва отбелязва най-висок номинален ръст на работната заплата за същия период от над два пъти.*

В реално изражение (общ ръст за периода, дефлиран с кумулативния ръст на ХИПЦ) заплащането на час за същия период в България нараства приблизително с над 42% и с над 38% средно за БД.

Заплащането на труда в БД е на значително по-високо равнище спрямо това в България, като през 2008 г. разликата е над 2,3 пъти, която намалява през периода след присъединяването на всички БД към ЕЗ на ниво от около 1,7 - 1,8 пъти в полза на БД.

Налице е макар и малка разлика в реалното нарастване на работните заплати на час след 2015 г. от 4 пр. п. в полза на България спрямо БД. Тя може да бъде обяснена с по-високите изходни нива на заплащане на труда в БД, което при други равни условия дава относително макар и незначително предимство на по-високата скорост на конвергенция на заплащането както спрямо БД, така и най-вече спрямо достигнатите средни равнища в ЕС и ЕЗ - 19.

Ръстът на реалната производителност на труда в БД и България изостава значително от този на заплащането на труда (работна заплата, компенсация на едни зает или на час). В отделни години за България разликата в ръста на номиналната производителност и заплащането на труда надхвърля 10 пъти. За периода 2016–2021 г. кумулативният ръст на реалната работната заплата на час изпреварва този на реалната производителност на труда над два пъти в БД и над 4 пъти в България (табл. № 3 и табл. № 4).

Разходите за пенсии в % от БВП (табл. № 30) се установяват на приблизително еднакво равнище, като за България намаляват от 8,5% през 2015 г. на 7,5% през 2019 г. спрямо 7,4% средно ниво за БД за същия период.

Разходите за социална защита в % от БВП (табл. № 31), които включват и разходите за пенсии през периода 2015 - 2019 г. намаляват от малко над 17% на 16%, докато при БД е налице макар и незначителен ръст от 15,1% на 16,2% за същия период.

Доходното неравенство, представено чрез **коэффициента на Джини** (табл. № 32), в България се влошава почти през целия период, като достига нива от 33,4% през 2009 г.,

40,8% през 2019 г. и относително намаление на 40% през 2020 г., дължащо се вероятно на компенсационните социални мерки след отключване на кризата с Ковид 19.

Тенденцията при БД е напълно противоположна. *След незначително увеличаване през периода, предшестващ присъединяването на всички БД към ЕЗ, до средно ниво от 36% през 2015 г. настъпва видим и статистически значим обрат към общо намаляване на доходното неравенство.* През 2020 г. БД отбелязват стойност от 33,4% на този коефициент, като най-напредналата по отношение на производителност и доходи Естония твърдо се нарежда до средните стойности, характерни за ЕС и ЕЗ-19 от малко над 30%.

4.5. Обобщение

За целия период след присъединяването към ЕЗ (2015 - 2021 г.) всички БД отбелязват приблизително 1 пр. п. по-висок общ средногодишен темп на реален растеж на БВП и значително по-висок темп на ръст на реалната производителност на труда на един зает, съответно по-добри показатели за номинални разходи на труд на единица продукция.

БД демонстрират по-висок потенциал за ускорено догонващо развитие и сближаване към средните нива на производителност и доходи спрямо България, като през 2021 г. достигат 82% БВП на глава от населението по ППС спрямо средното ниво в ЕС.

Същият извод е валиден и по отношение на ръста на БВП през периода 2020 - 2022 г., свързан с по-добър институционален капацитет, адекватност на краткосрочната реакция и политики за противодействие на кризата с Ковид 19 и нейните икономически и социални последици в условията на протичаща интеграция на икономиките на БД в ЕЗ.

Прегледът на отклонението на фактическия от потенциалния БВП показва, че за всички години след 2013 г. до 2020 г. България отбелязва значително по-лоши, съответно по-ниски номинални положителни или относителни отрицателни стойности след 2013 г. до 2020 г. спрямо БД.

На тази основа, макар и при съответни условности и съображения, относими към дългосрочната устойчивост и балансираност на растежа и общите допускания и ограничения на настоящия анализ, може да се формулира *основното очакване, че приемането на еврото може да открие по-добри перспективи пред България за по-бързо сближаване на производителността и доходите и общия конвергентен процес.*

По този начин не се потвърждават предимствата на алтернативен сценарий за България за отлагане на присъединителния процес към ЕЗ едва след достигане на нива от 70 - 90% спрямо ЕС = 100 на БВП на глава от населението в ППС, към който избират да се придържат някои ДЧ на ЕС от Централна и Източна Европа с плаващ валутен курс (Унгария).

Делът на брутно капиталонакопаване в БВП средно за всички БД след 2014 г. остава на относително високо ниво от около 23%, като в България е налице постоянен спад до нива под 19% (16,6% през 2021 г.).

Присъединяването към ЕЗ може да даде шанс и окаже натиск за предприемане на дълго отлагани структурни реформи, преразглеждане на регулаторната тежест, подобряване на инвестиционната среда и повишаване на атрактивността на страната като инвестиционна дестинация. Във връзка с това е необходимо да бъде проучен задълбочено опитът и следван моделът на Естония, която стабилизира дела на инвестициите в БВП на около 25%, достигайки връх от 30,7% в кризисната 2020 г., частично вследствие на шока върху потреблението, високото равнище на усвояване на средствата на ЕС и повишена атрактивност на страната за частните инвеститори.

Присъединяването към ЕЗ насърчава допълнително и без това високата експортна насоченост на икономиките на БД. За България при други равни условия то има потенциал да отключи статистически значими положителни преки и косвени ефекти върху експортно ориентирания сектори на българската икономика и нетния износ на стоки и услуги, предвид относително диверсифицираната структура на индустрията, нереализиран пълен производствен и експортен потенциал на селското стопанство, транспорта, наукоемките продукти и услуги с висока добавена стойност, туристическата индустрия, и да повлияе върху общата динамика на БВП, производителността, заетостта и доходите.

Прегледът на общите резултати на БД от управлението на държавните разходи, приходите от данъци, осигурителните вноски и бюджетното салдо към БВП не потвърждава разпространените опасения, че преходът от валутен борд към въвеждане на еврото, вкл. в БД води автоматично до екстремна експанзивна политика, влошаване на фискалната стабилност и значително увеличаване на държавния дълг.

При БД след присъединяването им към ЕЗ е налице общ среден ръст от около 2 пр.п. на приходите от данъци и осигурителни вноски спрямо БВП, което демонстрира подобрена фискална база и възможности за по-масирана и ефективна държавна интервенция в различните области на политики. Прегледът на бюджетното салдо към БВП за разглеждания период показва, че като цяло БД са водили благоразумна бюджетна политика, модифицирана съществено след 2019 г. като реакция на кризата с Ковид 19 и негативните икономически и социални ефекти, аналогично на общия тренд в ЕС и ЕЗ.

Делът на дълга на частния сектор и на проблемните и необслужвани заеми в БВП през периода след присъединяване към ЕЗ на БД намалява значително, като в България остава на относително по-високо равнище. Потвърждава се заключението, че в страни с относително по-ниско равнище на държавен дълг е налице относително по-високо ниво на задлъжнялост на частния сектор, каквито са страните във Валутен борд и БД, вкл. и след тяхното присъединяване към ЕЗ.

Числеността на населението бележи значителен спад през основния референтен период 2015 - 2021 г. в България и БД, дължащ се на висок отрицателен естествен прираст и значителна негативна нетна външна миграция. *България отбелязва значително по-висок спад на населението*, което се потвърждава и от предварителните данни от преброяването на населението през 2021 г.

За отбелязване е обстоятелството, че след известно увеличение през периода 2015 - 2016 г. БД обръщат рязко негативния тренд на емиграцията, като през 2021 г. достигат

почти двойно намаление спрямо нивото от 2011 г. (-27% спрямо 2015 г.) частично поради положителните ефекти от интеграцията на техните икономики в ЕЗ.

Основните показатели, характеризиращи пазара на труда и заетостта в БД, бележат положителен тренд след 2015 г., като демонстрират високи нива на трудова интеграция, икономическа активност и способност за приспособяване към демографските предизвикателства и застаряването на работната сила. Негативната, вероятно краткосрочна тенденция на част от показателите (равнище на заетост, обща и младежка безработица) през 2020 г. се дължи основно на реакцията и последиците от кризата с Ковид 19.

През периода 2015 - 2021 г. инфлацията (общ кумулативен ръст на ХИПЦ) в БД изпреварва тази в България приблизително с 6 пр. п., като средногодишният темп на ръст в БД достига 2% спрямо 1,2% за България. Общата динамика на годишните изменения на цените на жилищата показва сходни изменения, като общият ръст изпреварва значително този на ХИПЦ както в България, така и в ПРБ и най-вероятно корелира тясно с ръста на работната заплата и кредита.

Разликата в равнището на цените на фактическото индивидуално потребление спрямо ЕС = 100 в България през 2020 г. (51%) и в БД (74,5%) остава висока, но проследяването на промените след 2015 г. показва *по-висока скорост на относителна ценова конвергенция за България спрямо БД.*

Следва да се подчертае, че по-високият ръст на ХИПЦ след 2015 г. в сравнение с България в БД е обвързан и с по-висок реален годишен ръст на БВП и номинално увеличение на БВП на глава от населението по ППС. Това обстоятелство показва и по-висок потенциал за ускорено догонващо развитие и все още висока скорост на конвергенция на производителността и доходите в БД след присъединяването им към ЕЗ спрямо българската икономика.

България и БД постигат почти еднакъв номинален ръст на дела на компенсацията на заетите в БВП през периода 2015 - 2021 г., като достига съответни нива от 45,5% и 49,1%. След присъединяването делът на компенсацията на заетите в БВП в БД расте постоянно, като достига сравнително бързо средното равнище от 48%, характерно за страните от ЕЗ - 19 (от 2015 г.).

БД и България отбелязват почти еднакъв темп на номинален ръст на компенсацията и работната заплата на заетите на час през периода 2016 - 2021 г., като Литва постига най-висок номинален ръст на работната заплата за същия период от над два пъти. *В реално изражение, заплащането на час за същия период в България нараства приблизително с над 42% и с над 38% средно за БД.*

Разходите за пенсии и за социална защита в % от БВП се установяват на приблизително еднакво равнище в България и БД на нива съответно от около 7,5% и 16% през 2019 г. Може да бъде направен изводът, че присъединяването към ЕЗ на БД не оказва съществено влияние върху крайните резултати на пенсионно осигурителните системи и социалното подпомагане.

Доходното неравенство (коэффициентът на Джини) в България се влошава почти през целия период, като достига ниво от приблизително 41% през 2019 г. при напълно

противоположен тренд в БД и статистически видим значим обрат към общо намаляване на доходното неравенство, като най-рано присъединилата се към ЕЗ – Естония, твърдо се нарежда до средните стойности, характерни за ЕС и ЕЗ-19 от малко над 30%.

5. Основна хипотеза за очакваните ефекти върху икономиката, инфлацията и доходите след присъединяването на България към ЕЗ

5.1. Предварителни условия и допускания

Резултатите от предходните два прегледа, представени като обобщение в края на Част трета и Част четвърта на настоящия анализ, позволяват да бъдат формулирани някои общи очаквания относно развитието на икономиката, инфлацията и доходите след присъединяване към ЕЗ. Прието е основното допускане, че **ефектите от приемане на еврото в България маркират различни етапи на приспособяване** на икономиката и заетостта и други основни параметри, вкл.:

- краткосрочни ефекти на първоначална реакция – до една година от приемане на еврото;
- средносрочни ефекти – период от 5 до 6 г. на промени в основните макроикономически параметри до тяхното относително стабилизиране на нива, характерни за дългосрочната перспектива;
- дългосрочни ефекти, рамкиращи пълното приспособяване на икономиката към преките и косвените ефекти от приемане на еврото и стабилизирането на динамиката на основните макроикономически параметри, пряко свързана с присъединяването към ЕЗ.⁴⁰

Както е отбелязано в Част трета, **по-голяма част от преките и най-вече косвените ефекти от приемане на еврото не могат да бъдат отграничени или оразмерени по надежден начин от съвкупното действие на други основни фактори** - акселератори и ограничители на бъдещото икономическо развитие⁴¹, вкл. поради действащите инерционни процеси и наследени изходни позиции (структурни характеристики, икономически и социални условия, състояние и ефективност на публичните институции и финанси, вкл. на средствата от ЕС), скорост на проявление, мащаб на въздействие и резултатност на провежданите междуременно структурни политики и реформи, промени във фазите на икономическия цикъл, последици от променящите се геополитически условия и политики на ЕС с пряко и мащабно въздействие и др.

Хипотезата за основните очаквани ефекти върху икономическото развитие, инфлацията и доходите след присъединяването на България към ЕЗ се основава на допускането, че междуременно (в средносрочна перспектива) ще бъдат предприети

⁴⁰ Виж IMPACT OF THE EURO ADOPTION ON THE NATIONAL ECONOMY: AN OVERVIEW OF THE QUANTITATIVE ASSESSMENT. Централна банка на Литва. 2013, с. 3.

⁴¹ Както е споменато в Част втора, условното решаване на такава задача с иконометрични методи и средства остава извън възприетия подход и обхват на настоящия анализ.

дълго отлагани структурни реформи за подобряване на инвестиционната среда и повишаване на атрактивността на страната като инвестиционна дестинация, вкл. повишаване качеството на институциите, независимост на съдебната система, инициране на цялостен преглед и облекчаване на регулаторните режими, значително намаляване на административната тежест, приоритизиране и ефективно управление на проекти в основната инфраструктура, образованието и дигитализацията и други области на политики с бърз и мащабен ефект, които да доведат до увеличаване на потенциалния БВП.⁴²

Ограниченията за реализацията на хипотезата са свързани с ред основни условия и допускания:

- повечето от тях са с висока степен на неопределеност, доколкото зависят от външни, неподдаващи се на пряко въздействие радикално променящи се геополитически и макроикономически фактори, съответно не може да бъде изготвена надеждна предварителна оценка на тяхното въздействие;
- други, приети условно за „вътрешни“ фактори произтичат от текущата политическа конфигурация и изразена воля на основните политически сили, институционалния капацитет, обществените нагласи и други възможности или ограничения, които в значително по-голяма степен зависят от решенията и действията на законодателната и изпълнителната власт, респ. могат да ускорят и увеличат общото положително въздействие или обратно, да наложат значителен възпиращ или забавящ ефект.

5.2. Преразпределение на чуждестранните резервни активи на БНБ при приемане на еврото

Съществена част от мащаба, скоростта и посоката на очакваните ефекти и през трите периода на приспособяване след приемане на еврото на икономиката и основните икономически параметри, очертани в предходното изложение, ще бъдат повлияни и от начина на разпореждане с формираното свръхобезпечение на паричната база, показател, по който България заема първо място сред държавите, прилагащи паричен съвет⁴³, при прехода от ПС към ЕЗ.

Възможните опции и решения са рамкирани в чл. 30 и чл. 31 от Устава на ЕСЦБ и на ЕЦБ (Протокол № 4 към Договора за функциониране на ЕС) и Споразумението за нетните финансови активи между националните банки в ЕЗ и ЕЦБ от 25 октомври 2019 г.⁴⁴, които уреждат прехвърлянето на чуждестранните резервни активи на ЕЦБ и чуждестранните резервни активи, държани от националните централни банки.

В същото време в значителна степен преходното (първоначално от датата на приемане на еврото) разпореждане с чуждестранните резервни активи на БНБ е въпрос на

⁴² По този въпрос виж и Convergence Report. ECB. June 2022, с. 78 - 79.

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/ecb.cr202206-e0fe4e1874.en.pdf>

⁴³ Виж становище от 27 май т. г. на ИСС на тема „Национален план за въвеждане на еврото“, бел. под линия, с. 4.

⁴⁴ Налично на https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/anfa_qa.en.html

дискреция и прерогативи в правомощията на законодателната власт, доколкото относителният размер на натрупаното парично обезпечение създава напълно нова ситуация без аналог спрямо по-раншните разширявания на ЕЗ. Това на свой ред ще наложи специфична регламентация на вида и съдържанието на баланса на БНБ от датата на приемане на еврото чрез приемане на нов устройствен закон за паричните функции и операции на централната банка на Република България при съблюдаване на Договора за функциониране на ЕС, Устава на ЕЦБ и споразумението за вземането, записано от ЕЦБ в полза на БНБ на основание член 30.3 от Устава на ЕСЦБ и ЕЦБ, което следва да бъде прието на датата, предшестваща приемането на еврото в България.⁴⁵

5.3. Оценени основни ефекти върху икономическото развитие, инфлацията и доходите след присъединяване на България към ЕЗ

Присъединяването на България към ЕЗ се очаква да инициира комплекс от ефекти и въздействия и създаде условия в средно (5 - 6 г. след датата на приемане на еврото) и дългосрочна перспектива за:

- по-висок потенциален БВП и средногодишен темп на реален растеж на БВП, производителността на труда (добавена стойност на един зает), съответно по-висок потенциал за ускорено догонващо развитие и сближаване към средните нива на производителност и доходи в по-напредналите източноевропейски страни, БД, ЕС и ЕЗ;
- подобряване на инвестиционната среда, съществен импулс и отключващи условия за активизиране на местните и чуждестранните инвестиции, съответно до устойчив ръст на дела на брутно капиталонакопаване в БВП до нива, трайно надхвърлящи 21 - 23%;
- увеличаване на експортната насоченост и отключване на статистически значими положителни преки и косвени ефекти върху експортно ориентирания сектори и нетния износ на стоки и услуги, предвид относително диверсифицираната структура на индустрията, нереализирания фактически и потенциален производствен и експортен потенциал на селското стопанство, транспорта, наукоемките продукти и услуги с висока добавена стойност, туристическата индустрия, като повлияе върху общата динамика на БВП, производителността, заетостта и доходите;
- подобряване на фискалната база, възможност за преформатиране на националното стратегическо управление, дългосрочното бюджетиране и ефективността на публичните разходи и инвестиционни програми, по-ефективната масирана интервенция на държавата в различните области на политики при съхраняване на фискалната стабилност и благоразумни, управляеми равнища на бюджетен дефицит и държавен дълг;

⁴⁵ Виж например последното споразумение от такъв вид на ЦБ на Литва от 31.12.2014 г. на [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015Y0221\(02\)&qid=1654157220746&from=BG](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015Y0221(02)&qid=1654157220746&from=BG)

- по-ефективен пазар на труда и заетостта, високи нива на икономическа активност и трудова интеграция, подобрени способности за адаптация, а в по-далечна перспектива и за преодоляване на демографските предизвикателства, застаряването на работната сила и негативната нетна външна миграция;
- продължаващо сближаване на националното ценово равнище спрямо средните нива в ЕС, задвижвано и от паралелно протичащо значително подобряване на потенциала за ускорено догонващо развитие, по-висока скорост на конвергенция на производителността и доходите, съответно трайно изпреварващ номинален ръст на работната заплата спрямо инфлацията, относително бързо изравняване на дела на компенсацията на заетите в БВП до средните нива в ЕС и ЕЗ и намаляване на доходното неравенство до нива, характерни за ЕС и ЕЗ.

/п/

Зорница Русинова

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

Приложение А към Анализ на ИСС на тема „Въздействие на присъединяването на България към еврозоната върху икономическото развитие, инфлацията и доходите в страната“

Основни показатели, характеризиращи динамиката на икономическото развитие, инфлацията и доходите в България и балтийските държави, присъединили се към еврозоната⁴⁶

Табл. № 1 Реален ръст на БВП

Години	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ср. год. ръст 2015-2021*
ЕЗ - 19 (от 2015)	2,1	1,7	-0,9	-0,2	1,4	2,0	1,9	2,6	1,8	1,6	-6,4	5,3	
България	1,5	2,1	0,8	-0,6	1,0	3,4	3,0	2,8	2,7	4,0	-4,4	4,2	р
Естония	2,4	7,3	3,2	1,5	3,0	1,9	3,2	5,8	4,1	4,1	-3,0	8,3	3,5
Латвия	1,7	6,0	3,8	3,6	3,5	2,0	2,5	4,3	4,0	4,6	-0,1	5,0	3,2
Литва	3,8	1,0	1,6	3,2	2,6	2,3	5,0	1,3	2,0	3,3	-1,8	6,9	2,8
Средно БД*	2,6	4,8	2,9	2,8	3,0	2,1	3,6	3,8	3,4	4,0	-1,6	6,7	3,2

Източник: Eurostat; р – предварителни данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 2 БВП / гл. нас. в ППС (ЕС=100)

Години	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ЕЗ - 19 (от 2015)	108,3	108,2	107,9	107,5	107,4	107,0	106,7	106,1	105,3	105,0
България	46,8	46,1	47,5	48,1	49,4	50,3	51,5	53,2	54,9	55,4
Естония	74,4	76,0	77,9	76,4	77,1	79,3	81,3	82,4	84,1	87,4
Латвия	61,1	62,8	64,2	65,3	65,8	67,2	69,2	69,3	70,2	71,5
Литва	70,8	74,1	76,0	75,4	76,2	79,1	81,4	83,7	86,9	88,3

⁴⁶ Данните са изведени от база данни на Евростат и Световната банка към 03.06.2022 г.

С открояващ се (bold) и подчертан текст са означени стойностите на показателите за съответната година на присъединяване на БД към ЕЗ.

Средно БД*	68,8	71,	72,7	72,4	73,	75,2	77,3	78,5	80,4	82,4
------------	------	-----	------	------	-----	------	------	------	------	------

Източник: Eurostat; * - собствени изчисления.

Табл. № 3 Реална производителност на труда на един зает (2015=100)

Години	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ЕЗ - 19 (от 2015)	98,0	98,3	98,9	100,0	100,5	101,5	101,7	102,0	97,0	101,0
България	96,6	96,5	97,0	100,0	102,5	103,5	106,4	110,3	108,0	112,3 p
Естония	98,6	98,8	101,0	100,0	102,9	106,0	109,3	112,4	112,1	121,3
Латвия	94,9	94,5	97,6	100,0	102,7	106,1	108,8	111,6	109,9	118,1
Литва	95,9	98,0	99,4	100,0	100,2	105,3	108,0	112,3	113,9	118,3
Средно БД*	96,4	97,1	99,3	100,	101,9	105,8	108,7	112,1	112,	119,2

Източник: Eurostat; p – предварителни данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 4 Номинални разходи на труд на единица продукт на един зает (2015=100)

Години	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ЕЗ - 19 (от 2015)	97,8	99,0	99,7	100,0	100,8	101,5	103,4	105,3	110,1	109,9
България	85,3	92,9	97,6	100,0	103,2	112,9	120,5	124,3	136,0	143,3 p
Естония	86,9	91,7	95,6	100,0	103,3	107,3	113,0	119,1	125,7	125,0
Латвия	85,7	90,9	95,2	100,0	104,5	108,8	114,7	120,5	129,0	133,3
Литва	89,4	92,3	95,1	100,0	106,1	110,6	116,4	123,8	130,9	140,5
Средно БД*	87,3	91,6	95,3	100,0	104,6	108,9	114,7	121,2	128,5	132,9

Източник: Eurostat; p – предварителни данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 5 Брутно капиталово натрупване (% от БВП)

Години	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2012-2021*	2015 -2021*
ЕЗ - 19 (от 2015)	20,1	19,5	19,5	19,9	20,3	20,6	21,0	22,1	21,9	22,0	20,7	
България	21,1	21,2	21,1	20,9	18,4	18,3	18,8	18,6	19,2	16,6 p	19,4	19,
Естония	28,7	27,9	25,7	24,5	24,4	25,9	24,7	25,4	30,7	28,6	26,7	25,

Латвия	26,0	24,3	22,8	21,9	19,3	20,6	22,1	23,2	24,5	23,6	22,8	21,4
Литва	17,3	18,4	18,9	19,6	19,9	20,1	20,9	21,5	21,1	21,1	19,9	20,4
Средно БД*	24,	23,5	22,5	22,	21,2	22,2	22,6	23,4	25,4	24,4	23,1	22,3

Източник: Eurostat; p – предварителни данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 6 Нетни преки чуждестранни инвестиции в % от БВП

Години	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Средно 2015-2020*
България	7,6	5,7	5,5	9,9	11,7	13,7	22,9	31,2	18,9	7,5	3,6	3,6	3,3	3,6	1,9	4,4	2,8	3,4	2,7	3,2	3,9	3,4
Естония	7,3	9,5	4,6	10,5	8,9	21,7	10,3	13,5	8,1	9,5	13,3	<u>4,8</u>	7,8	4,4	6,7	-3,1	3,8	6,4	4,0	9,9	11,5	5,4
Латвия	4,1	2,1	1,7	2,7	4,1	4,8	7,9	8,7	4,0	-0,6	2,0	5,5	3,8	3,3	<u>3,3</u>	3,0	1,2	3,8	1,2	3,2	2,8	2,5
Литва	3,3	3,6	4,6	1,2	3,9	5,0	7,5	6,6	3,6	-1,0	3,0	4,3	1,6	1,7	0,7	<u>2,5</u>	2,7	2,9	2,4	6,3	7,9	4,1
Средно БД*	4,9	5,1	3,6	4,8	5,6	10,5	8,6	9,6	5,2	2,7	6,1	4,9	4,4	3,1	3,6	0,8	2,6	4,4	2,6	6,4	7,4	4,0

Източник: Световна банка, <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=EU-BG> Eurostat; * - собствени изчисления.

Табл. № 7 Дял на износа на стоки и услуги в БВП

Години	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015-2019*
ЕЗ - 19 (от 2015)	39,2	42,0	43,7	43,9	44,5	46,0	45,5	47,2	48,0	48,1	45,4	49,5	
България	50,1	58,8	60,4	64,6	64,6	63,8	63,9	67,0	65,7	63,9	55,3	63,0	p 64,9
Естония	75,0	<u>86,6</u>	86,2	84,6	81,9	77,4	77,0	75,8	74,5	74,0	71,2	80,5	
Латвия	53,3	59,8	61,4	60,4	<u>61,1</u>	60,3	59,6	61,6	61,5	59,8	60,4	64,0	
Литва	63,9	72,9	78,2	78,7	72,3	<u>68,8</u>	67,6	73,6	75,2	77,3	73,5	80,4	
Средно БД*	64,1	73,1	75,3	74,6	71,8	68,8	68,1	70,3	70,4	70,4	68,4	75,	69,6

Източник: Eurostat; p – предварителни данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 8 Дял на вноса стоки и услуги в БВП

Години	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015-2019*
ЕЗ - 19 (от 2015)	37,6	40,4	40,8	40,3	40,6	41,5	41,1	42,9	44,0	44,7	41,7	45,4	
България	53,3	58,7	63,6	65,2	65,7	62,9	59,0	62,7	63,2	60,7	53,9	62,0	p 61,7
Естония	68,6	<u>80,8</u>	84,6	81,9	78,4	73,5	73,4	71,8	71,9	69,9	70,7	80,3	
Латвия	55,3	65,7	66,8	64,8	<u>64,1</u>	62,0	59,3	62,2	62,2	60,5	59,3	66,0	
Литва	65,9	75,6	77,6	77,2	70,5	<u>69,8</u>	66,9	71,3	73,4	72,1	64,2	76,2	70,7

Средно БД*	63,3	74,0	76,3	74,6	71,0	68,4	66,5	68,4	69,2	67,5	64,7	74,2	68,0
------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Източник: Eurostat; p – предварителни данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 9 Държавни разходи (% от БВП)

Години	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ЕЗ - 19 (от 2015)	49,4	50,0	49,9	49,3	48,4	47,7	47,1	46,9	46,9	53,8
България	33,7	34,3	37,8	43,2	40,4	34,8	34,8	36,9	35,5	41,8
Естония	<u>37,4</u>	39,2	38,4	37,8	39,5	39,4	39,2	39,4	39,4	45,9
Латвия	42,3	38,8	38,5	<u>38,9</u>	38,6	37,4	38,7	39,3	38,2	43,1
Литва	42,5	36,2	35,6	34,7	<u>35,2</u>	34,2	33,2	34,0	34,8	42,9
Средно БД*	40,7	38,1	37,5	37,1	37,8	37,0	37,0	37,6	37,5	44,0

Източник: Eurostat; * - собствени изчисления.

Табл. № 10 Приходи от данъци и осигурителни вноски (% от БВП)

Години	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ЕЗ - 19 (от 2015)	39,8	40,9	41,4	41,4	41,3	41,3	41,4	41,6	41,4	41,8
България	25,5	26,1	28,1	28,4	28,9	29,2	29,8	29,7	30,3	30,6
Естония	<u>31,7</u>	31,9	31,9	32,4	33,6	33,8	33,1	33,3	33,8	34,4
Латвия	29,3	29,3	29,6	<u>30,0</u>	30,1	31,0	31,4	31,4	31,1	32,0
Литва	27,5	27,3	27,2	27,8	<u>29,3</u>	30,0	29,7	30,4	30,6	31,2
Средно БД*	29,5	29,5	29,6	30,1	31,	31,6	31,4	31,7	31,8	32,5

Източник: Eurostat; * - собствени изчисления.

Табл. № 11 Бюджетен дефицит (% от БВП)

Години	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ЕЗ - 19 (от 2015)	-4,2	-3,7	-3,0	-2,5	-2,0	-1,5	-0,9	-0,4	-0,6	-7,2
България	-1,7	-0,8	-0,7	-5,4	-1,9	0,3	1,6	1,7	2,1	-4,0

България	:	16 615	bp	19 678	p	28 727	p	29 470	p	30 570	p	31 586	p	33 225	p	39 941	p	6 649	p
Естония	6 214	6 321		6 740		4 637		13 003	b	13 792		12 358		10 476		12 801		12 427	
Латвия	30 311	25 163		22 561		19 017		20 119		20 574		17 724		15 814		14 583		11 990	
Литва	53 863	41 100		38 818		36 621		44 533		50 333		47 925		32 206		29 273		23 103	
Общо БД*	90 388	72 584		68 119		60 275		77 655		84 699		78 007		58 496		56 657		47 520	

Източник: Eurostat; b - прекъснат времеви ред; bp – прекъсване във времеви ред, временна стойност; p – предварителни данни; : - няма данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 18 Икономическа активност (15-64 г.)

Години	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
ЕЗ - 19 (от 2015)	71,5	72,0	72,2	72,3	72,5	72,8	73,1	73,4	73,6	72,7	
България	65,9	b	67,1	68,4	69,0	69,3	68,7	71,3	71,5	73,2	72,2
Естония	<u>74,7</u>	74,8	75,1	75,2	76,3	77,2	78,4	78,7	78,4	78,8	
Латвия	72,8	74,4	74,0	<u>74,6</u>	75,7	76,3	77,0	77,7	77,3	78,2	
Литва	71,4	71,8	72,4	73,7	<u>74,1</u>	75,5	75,9	77,3	78,0	78,5	
Средно БД*	73,0	73,7	73,8	74,5	75,4	76,3	77,1	77,9	77,9	78,5	

Източник: Eurostat; b - прекъснат времеви ред; * - собствени изчисления.

Табл. № 19 Коэффициент на заетост

Години	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
ЕЗ - 19 (от 2015)	64,1	63,7	63,5	63,8	64,5	65,4	66,4	67,3	68,0	66,9	
България	58,4	b	58,8	59,5	61,0	62,9	63,4	66,9	67,7	70,1	68,5
Естония	<u>65,3</u>	67,1	68,5	69,6	71,4	71,8	73,7	74,4	74,8	73,2	
Латвия	60,8	63,0	65,0	<u>66,3</u>	68,1	68,7	70,1	71,8	72,3	71,6	
Литва	60,2	62,0	63,7	65,7	<u>67,2</u>	69,4	70,4	72,4	73,0	71,6	
Средно БД*	62,1	64,	65,7	67,2	68,9	70,	71,4	72,9	73,4	72,1	

Източник: Eurostat; b - прекъснат времеви ред; * - собствени изчисления.

Табл. № 20 Равнище на безработица (15-74 г.)

Години	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020						
България	18,5	b	17,4	b	14,7	12,0	10,4	8,7	7,2	6,4	7,6	b	9,5	b	11,3	b	12,2	b	12,2	11,2	9,4	7,7	6,3	5,2	4,8
Естония	12,9	b	11,5	10,5	9,5	8,0	6,2	5,3	7,9	11,9	<u>14,2</u>	13,0	10,3	8,7	7,5	6,9	6,4	6,0	5,2	5,6					
Латвия	13,5	be	12,6	be	11,9	b	11,1	9,6	7,7	6,9	10,4	14,9	17,7	16,9	14,4	<u>12,6</u>	10,9	10,1	9,4	8,6	7,5	7,3			
Литва	15,8	be	14,5	be	12,4	b	10,6	8,3	6,1	5,3	8,0	12,5	15,7	15,5	13,5	12,0	<u>10,5</u>	9,2	8,0	7,1	6,5	7,0			
Средно БД*	14,1	12,9	11,6	10,4	8,6	6,7	5,8	8,8	13,1	15,9	15,1	12,7	11,1	9,6	8,7	7,9	7,2	6,4	6,6						

Източник: Eurostat; b - прекъснат времеви ред; be - прекъснат времеви ред – оценка; * - собствени изчисления.

Табл. № 21 Младежка безработица (15-24 г.)

Години	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020					
България	37,2	28,2	25,8	22,3	19,5	15,1	12,7	16,2	21,9	b	25,0	b	28,1	28,4	23,8	21,6	17,2	12,9	12,7	8,9	14,2			
Естония	17,9	20,9	23,9	15,1	12,1	10,1	12,0	27,4	32,9	<u>22,4</u>	20,9	18,7	15,0	14,4	14,1	12,2	12,1	11,7	18,5					
Латвия	20,3	b	19,6	20,0	15,1	13,6	10,6	13,6	33,3	36,2	31,0	28,5	23,2	<u>19,6</u>	16,3	17,3	17,0	12,2	12,4	14,9				
Литва	23,0	b	25,1	21,8	15,8	u	10,0	u	8,4	u	13,3	u	29,6	35,7	32,6	26,7	21,9	19,3	<u>16,3</u>	14,5	13,3	11,1	11,9	19,6
Средно БД*	20,4	21,9	21,9	15,3	11,9	9,7	13,0	30,1	34,9	28,7	25,4	21,3	18,0	15,7	15,3	14,2	11,8	12,0	17,7					

Източник: Eurostat; b - прекъснат времеви ред; u – ниска надеждност; * - собствени изчисления.

Табл. № 22 Трудов живот (години)

Години	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ЕЗ - 19 (от 2015)	34,5	34,9	35,0	35,1	35,2	35,4	35,6	35,9	36,1	35,7
България	31,1	31,6	32,0	32,0	32,1	31,7	33,1	33,1	34,0	33,5
Естония	<u>36,0</u>	36,2	36,5	36,4	37,2	37,8	38,7	39,1	39,1	39,2
Латвия	34,3	35,0	34,8	<u>34,6</u>	35,4	35,6	36,2	36,7	37,0	37,3
Литва	33,8	34,0	34,1	34,8	<u>34,9</u>	35,7	36,1	36,7	37,2	37,4
Средно БД*	34,7	35,1	35,1	35,3	35,8	36,4	37,0	37,5	37,8	38,0

Източник: Eurostat; * - собствени изчисления.

Табл. № 23 ХИПЦ годишни изменения в %

Години	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ср. год. ръст 2015-2021*	Кумулативен ръст 2016-2021*	Кумулативен ръст 2015-2021*
ЕЗ - 19 (от 2015)	2,5	1,3	0,4	0,2	0,2	1,5	1,8	1,2	0,3	2,6	1,1	7,6	8,0
България	2,4	0,4	-1,6	-1,1	-1,3	1,2	2,6	2,5	1,2	2,8	1,2	12,0	8,1
Естония	4,2	3,2	0,5	0,1	0,8	3,7	3,4	2,3	-0,6	4,5	2,0	13,9	15,0
Латвия	2,3	0,0	<u>0,7</u>	0,2	0,1	2,9	2,6	2,7	0,1	3,2	1,7	12,0	12,3
Литва	3,2	1,2	0,2	<u>-0,7</u>	0,7	3,7	2,5	2,2	1,1	4,6	2,0	14,9	14,9
Средно БД*	3,2	1,5	0,5	-0,1	0,5	3,4	2,8	2,4	0,2	4,1	2,0	13,6	14,8

Източник: Eurostat; * - собствени изчисления.

Табл. № 24 Индекс на цените на жилищата (2010=100)

Години	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Кумулативен ръст 2015-2021*			
ЕЗ - 19 (от 2015)	98,96	96,94	97,16	98,69	102,65	107,11	112,19	117,07	123,15	132,69	34,5%			
България	92,69	90,65	91,95	94,52	b	101,15	109,91	117,16	124,21	129,87	p	141,14	p	49,3%
Естония	116,4	128,79	146,45	156,50	163,92	172,95	183,20	196,04	207,81	239,09				52,8%
Латвия	113,7	121,50	128,78	124,46	135,03	146,87	160,92	175,33	181,42	201,35	p			61,8%
Литва	106,4	107,65	114,57	118,76	125,18	136,33	146,29	156,30	167,66	194,58				63,8%
Средно БД*	112,2	119,3	129,9	133,2	141,4	152,1	163,5	175,9	185,6	211,7				58,9%

Източник: Eurostat; b - прекъснат времеви ред; p – предварителни данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 25 Годишни изменения в цените на жилищата

Години	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021			
ЕЗ 19 от 2015	-2,1	-2,0	0,2	1,6	4,0	4,3	4,7	4,4	5,2	7,7			
България	-1,9	-2,2	1,4	2,8	b	7,0	8,7	6,6	6,0	4,6	p	8,7	p
Естония	7,3	10,7	13,7	6,9	4,7	5,5	5,9	7,0	6,0	15,0			
Латвия	3,	6,9	6,0	-3,4	8,5	8,8	9,6	9,0	3,5	11,0	p		
Литва	-0,2	1,2	6,4	3,7	5,4	8,9	7,3	6,8	7,3	16,1			
Средно БД*	3,4	6,3	8,7	2,4	6,2	7,7	7,6	7,6	5,6	14,			

Източник: Eurostat; b - прекъснат времеви ред; p – предварителни данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 26 Равнище на цените на база фактическо индивидуално потребление (ЕС 27 =100)

Години	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ЕЗ - 19 (от 2015)	105,5	105,4	105,7	105,8	105,9	105,8	106,0	106,1	106,4	:
България	46,4	45,5	44,4	44,8	45,1	46,7	47,6	49,2	51,0	:
Естония	69,8	71,9	72,8	73,3	74,7	77,0	79,6	82,1	82,4	:
Латвия	68,0	67,9	68,8	68,3	69,5	70,2	72,1	73,9	74,4	:
Литва	59,9	59,5	59,3	59,4	60,6	61,5	63,5	64,4	66,6	:
Средно БД*	65,9	66,4	67,0	67,0	68,3	69,6	71,7	73,5	74,5	

Източник: Eurostat; : - няма данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 27 Дял на компенсацията на заетите в БВП

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ЕЗ - 19 (от 2015)	47,9	47,6	47,9	47,9	47,8	47,4	47,5	47,5	47,8	48,0	49,3	48,4
България	36,3	35,2	36,6	39,5	40,7	40,8	41,2	42,5	43,9	43,5	45,5	45,5 p
Естония	46,6	44,7	44,6	45,1	45,7	47,3	47,7	47,5	47,9	48,9	51,8	48,6
Латвия	42,6	40,7	39,9	41,5	42,7	44,3	45,8	46,4	47,7	48,8	51,7	49,9
Литва	40,9	39,2	38,8	39,2	39,9	41,9	43,7	43,9	44,8	46,4	48,4	48,8
Средно БД*	43,4	41,5	41,1	41,9	42,8	44,5	45,7	45,9	46,8	48,0	50,6	49,1

Източник: Eurostat; p – предварителни данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 28 Компенсация на заетите на час в индустрията, строителството и услугите в евро в индустрията, строителството, и услугите (без държавна администрация, отбрана, и задължително социално осигуряване)

Година	2000	2004	2008	2012	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ръст 2016-2021, %*
ЕЗ - 19 (от 2015)	:	:	25,1	28,3	29,4	30,0	30,7	31,5	32,4	32,8	11,6
България	:	:	2,6	3,4	4,5	5,0	5,4	6,0	6,5	7,0	55,5
Естония	:	:	7,9	8,6	10,8	11,6	12,4	13,4	13,6	14,5	34,3
Латвия	:	:	5,9	6,0	7,7	8,2	9,3	9,9	10,5	11,1	44,2
Литва	:	:	5,9	5,9	7,4	8,1	9,0	9,4	10,1	11,3	52,7
Средно БД*			6,6	6,8	8,6	9,3	10,2	10,9	11,4	12,3	43,0

Източник: Eurostat; : - няма данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 29 Работна заплата на час в индустрията, строителството и услугите в евро

Година	2000	2004	2008	2012	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Ръст 2016-2021 (%)*	Реален ⁴⁷ ръст 2016-2021 (%)*
ЕЗ - 19 (от 2015)	:	:	18,6	20,8	21,9	22,3	22,8	23,4	24,3	24,5	11,9	4,0

⁴⁷ Номинален ръст, дефлиран с кумулативния ръст на ХИПЦ за периода. Виж табл. № 19.

България	:	:	2,1	2,9	3,7	4,2	4,5	5	5,4	5,9	59,5	42,4
Естония	:	:	5,8	6,3	8,0	8,6	9,2	9,9	10,1	10,8	35,3	18,8
Латвия	:	:	4,6	4,7	6,1	6,5	7,2	7,8	8,2	8,8	44,3	28,8
Литва	:	:	4,2	4,2	5,3	5,8	6,3	8,8	9,8	10,9	105,7	79,0
Средно БД*			4,9	5,1	6,5	7,0	7,6	8,8	9,4	10,2	56,9	38,1

Източник: Eurostat; p – предварителни данни; : - няма данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 30 Разходи за пенсии (% от БВП)

Години	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		
ЕЗ - 19 (от 2015)	12,1	13,1	13,1	13,1	13,4	13,6	13,6	13,4	13,3	p	13,1	p	13,1	p
България	6,7	8,2	8,7	8,2	8,1	8,6	8,8	8,5	8,3	8,0	7,9	7,5		
Естония	6,9	8,8	8,6	<u>7,7</u>	7,5	7,5	7,5	8,0	7,8	7,6	7,7	7,7		
Латвия	5,6	8,3	10,1	8,6	8,2	8,1	<u>7,9</u>	7,7	7,6	7,4	7,4	p	7,5	p
Литва	7,3	9,5	8,4	7,6	7,6	7,2	7,0	<u>6,8</u>	6,8	6,7	7,0	7,0	p	
Средно БД*	6,6	8,9	9,0	8,0	7,8	7,6	7,5	7,5	7,4	7,2	7,4	7,4		

Източник: Eurostat; p – предварителни данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 31 Разходи за социална защита (% от БВП)

Години	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ЕЗ - 19 (от 2015)	27,94	27,66	28,05	28,42	28,35	28,08	27,93	27,60	27,48	:
България	16,50	15,95	15,97	16,95	17,82	17,14	16,87	16,40	16,37	16,00
Естония	17,38	<u>15,45</u>	14,86	14,68	14,73	15,94	16,35	15,72	16,19	16,32
Латвия	17,94	15,00	14,04	14,30	<u>14,28</u>	14,60	14,74	14,55	15,01	:
Литва	18,19	16,22	15,44	14,45	14,45	<u>14,79</u>	14,58	14,41	15,45	16,12
Средно БД*	17,80	15,60	14,80	14,50	14,50	15,10	15,20	14,90	15,60	16,20

Източник: Eurostat; : - няма данни; * - собствени изчисления.

Табл. № 32 Коефициент на Джини⁴⁸

Години	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
ЕЗ - 19 (от 2015)	30,3	30,3	30,6	30,5	30,7	31,0	30,7	30,7	30,4	30,6	30,2	31,3	be
България	33,4	33,2	35,0	33,6	35,4	35,4	37,0	37,7	b	40,2	39,6	40,8	40,0
Естония	31,4	31,3	<u>31,9</u>	32,5	32,9	35,6	b	34,8	32,7	31,6	30,6	30,5	30,5
Латвия	37,5	35,9	35,1	35,7	35,2	<u>35,5</u>	35,4	34,5	34,5	34,5	35,6	35,2	34,5

⁴⁸ Еквивалентен разполагаем доход (в скала от 0 до 100). Изт.: EU-SILC survey.

Литва	35,9	37,0	33,0	32,0	34,6	35,0	37,9	37,0	37,6	36,9	35,4	35,1
Средно БД*	34,9	34,7	33,3	33,4	34,2	35,4	36,0	34,7	34,6	34,4	33,7	33,4

Източник: Eurostat; b - прекъснат времеви ред; be - прекъснат времеви ред – оценка; * - собствени изчисления.

Приложение Б към Анализ на ИСС на тема „Въздействие на присъединяването на България към еврозоната върху икономическото развитие, инфлацията и доходите в страната“

Списък на използваните източници и литература

Бранков Д. След двадесет години Валутен борд – марш на скок към еврозоната. в. Класа. 2017. <https://www.bia-bg.com/news/view/23512/>

Николова Д. Г. Ангелов и К. Стайков. Присъединяване на България към еврозоната – икономическият поглед. (Ефекти за икономиката от присъединяване към ERM II и еврозоната). 2018.

Пролетната икономическа прогноза от 2022 г. на ЕК. Статистически анекс.

Рангелова Р., Д. Бобева и Д. Златинов. Икономически растеж и конвергенция в Европейския съюз. 2021

Сарийски Г. „9 проблема за решаване преди влизане в еврозоната“. 2022. <https://business.dir.bg/ekspertno-mnenie/9-problema-za-reshavane-predi-vlizane-v-evrozonata>

Споразумение за нетните финансови активи между националните банки в ЕЗ и ЕЦБ от 25 октомври 2019 г. https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/anfa_qa.en.html

Споразумение от 31 декември 2014 година между Lietuvos bankas и Европейската централна банка относно вземането, записано от Европейската централна банка в полза на Lietuvos bankas на основание член 30.3 от Устава на Европейската система на централните банки и на Европейската централна банк. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015Y0221\(02\)&qid=1654157220746&from=BG](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015Y0221(02)&qid=1654157220746&from=BG)

Становище на ИСС на тема “Ускоряване на подготовката за присъединяване на Република България към еврозоната. 2017. <https://esc.bg/wp-content/uploads/2021/01/opinion-esc-3-46-2017-bg.pdf>

Становище на ИСС на тема „Национален план за въвеждане на еврото“. 2022. https://esc.bg/wp-content/uploads/2022/06/ESC_4_016_2022.pdf

Устав на ЕСЦБ и на ЕЦБ. Протокол № 4 към Договора за функциониране на ЕС.

Belhocine, N., E. Crivelli, N. Geng, T. Scutaru and Z. Zhan. „Taking Stock of Monetary and Exchange Rate Regimes in Emerging Europe“. IMF. 2016. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/dp/2016/eur1603.pdf>

Bitans M. and E. Kauzens. Impact of the Euro adoption on the economy of Latvia. WORKING PAPER 2/2004. Latvijas Banka, 2004.

Brans P., U. Clemens, C. Kattami and E. Meyermans. Economic benefits of the euro. Quarterly Report on the Euro Area Volume 20, No 1 (2021) INSTITUTIONAL PAPER 146. FEBRUARY 2021.

Brixiova Z., M. H. Morgan, A. Wörgötter. On The Road to Euro: How Synchronized Is Estonia with the Euro zone? The European Journal of Comparative Economics Vol. 7, n. 1. 2010.

Cieślak A., J. J. Michałek, and J. Mycielski (2014). Trade effects of the euro adoption by the EU new member states. Bank i Kredyt, Narodowy Bank Polski, vol. 45(4), pages 331-348.

Convergence Report. ECB. June 2022.
<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/ecb.cr202206~e0fe4e1874.en.pdf>

Dandashly A. and A. Verdun Euro adoption policies in the second decade – the remarkable cases of the Baltic States. Journal of European Integration. Euro adoption policies in the second decade – the remarkable cases of the Baltic States. Journal of European Integration. 42:3, 381-397. 2020.

DataBank World Development Indicators. The World Bank
<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.PCAP.KD&country=BGR#>

Flash Eurobarometer 508 Introduction of the euro in the Member States not yet having adopted the common currency – Bulgaria. 2022 г.
<https://webgate.ec.europa.eu/ebsm/api/public/deliverable/download?doc=true&deliverableId=81914>

Franks, J., B. Barkbu, R. Blavy, W. Oman, and H. Schoelermann (2018). Economic Convergence in the Euro Area: Coming Together or Drifting Apart? IMF Working Papers WP/18/10, 2018.

Ganev G. Costs and Benefits of Euro Adoption in Bulgaria. European Commission (7th Framework Programme, Grant Agreement No. 217266). Working Paper D 5.3. September 2009
<http://jeanmonnetexcellence.bg/archive/assets/uploads/files/cc174%20-%20costs%20and%20benefits%20of%20euro.pdf>

Gasparotti A. and M. Kullas (2019). 20 Years of the Euro: Winners and Losers. An empirical study. cepStudy. February 2019.

Gechev R., I. Beev, Y. Hristozov. EXPECTED EFFECTS OF THE EURO ADOPTION IN BULGARIA. Economic studies. Volume 29 (2), 2020 - https://www.iki.bas.bg/Journals/EconomicStudies/2020/2020-2/2_RimenGechev_f-f.pdf

Hüfner F. and I. Koske. The Euro Changeover In The Slovak Republic: Implications For Inflation And Interest Rates. OECD, 2008.

Islam I. and D. Kucera. Beyond Macroeconomic Stability. Effect of real exchange rate movements on employment. ILO, 2013.

Impact of the Euro Adoption on the National Economy: An Overview Of The Quantitative Assessment. ЦБ на Литва. 2013.

Karam P., D. Laxton, D. Rose and N. Tamirisa. The Macroeconomic Costs and Benefits of Adopting the Euro. IMF Staff Papers 55. 2008.

Meriküll J. and T. Rõõm. One Currency, One Price? Euro Changeover-Related Inflation in EstoniaEstonian Central Bank. 2014. (Eesti Pank. Working Paper Series.

Pušinskaitė R., Vetlov I. An Estimated Dynamic General Equilibrium Model of Lithuanian Economy. 2013.

Schadler, S. P. Drummond, L. Kuijs, Z. Murgasova, and R. van Elkan. Adopting the euro in Central Europe: challenges of the next step in European integration. IMF Occasional Papers. 2005. Налична на: <https://www.elibrary.imf.org/view/books/084/00158-9781589063501-en/00158-9781589063501-en-book.xml>

Xirinachs S., J. Manuel; N. Irmgard; K.–W. Richard. TRANSFORMING ECONOMIES. Making industrial policy work for growth, jobs and development“. ILO, 2014. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_242878.pdf

